

Milan Mojžíš, Michal Rak
a kolektiv autorů

ZBOROV

1917–2017

Milan Mojžiš, Michal Rak
a kolektiv autorů

ZBOROV

1917–2017

S hlubokou úctou a vděčností si připomínáme 1. a 2. červenec 1917 jako slavné dny naší historie. Oběti československých legionářů přinesly u Zborova velké vítězství a významně přispěly k uznání legitimacy zahraničního odboje a našeho práva na sebeurčení. Činy legionářů by neměly být nikdy zapomenuty. Hrdinové od Zborova zasloužili se o stát.

Usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ze dne 7. června 2017

SLOVO PŘEDSEDY ČsOL

Vážené sestry, vážení bratři,
milí čtenáři,

ve svých rukou držíte výjimečnou knihu Československé obce legionářské, jež je věnována klíčovému bojovému střetu našich dějin – vítězné bitvě u Zborova, jejím účastníkům, padlým hrdinům, ale také významu, odkazu a tradici.

Československá obec legionářská vzala na svá bedra odpovědný, náročný, leč stejně tak krásný úkol dostát svému společenskému poslání pořádáním vzpomínkových a slavnostních událostí u příležitosti 100. výročí bojového vystoupení Československé střelecké brigády ze dne 2. července 1917. Společně s Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, Ministerstvem obrany ČR, Církví československou husitskou a dalšími institucemi a spolky se podařilo realizovat jak na území naší vlasti, tak na Ukrajině důstojné piety, jimž dominovala svým průběhem a atmosférou nezapomenutelná Národní pouť ke Zborovu.

Tato kniha přináší výsledky několikaletého shromažďování a vyhodnocování historického materiálu, v mnoha případech přináší zjištění dosud nepublikovaná. Zároveň však do zborovské tradice a připomínání jejího odkazu pevně ukotvuje uskutečněné oslavy 100. výročí bitvy, jež přinesly důležitý apel. Jubileum Zborova se totiž stalo příležitostí ke smíření. Hold byl vzdán hrdinům československých legií, a stejně tak byla připomenuta a uctěna památka jejich tehdejších protivníků, aby padlí obou válčících stran našli věčný klid.

Pevně věřím, že se kniha zařadí mezi významné publikace v rámci stoleté legionářské literatury a bude neodmyslitelnou studnicí poznání hrdinství a obětí, na jejichž základech stojí naše moderní státnost a život ve svobodě.

Plk. v. z. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D.
předseda Československé obce legionářské

OBSAH

SLOVO NA ÚVOD

ZBOROV 1917 editor Michal Rak

VZNIK ČESKÉ DRUŽINY	Milan Mojžíš, Michal Rak	11
VÝZVĚDNÁ ČINNOST ČESKÉ DRUŽINY 1914–1915	Milan Mojžíš, Michal Rak	17
ČS. STŘELECKÝ PLUK A ČS. BRIGÁDA V RUSKU 1916–1917		
Milan Mojžíš, Michal Rak		23
ÚNOROVÁ REVOLUCE	Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar	31
KERENSKÉHO OFENZÍVA	Milan Mojžíš, Michal Rak	37
VELITELÉ RUSKÝCH SIL	Michal Rak	45
VELITELÉ RAKOUSKO-UHERSKÝCH SIL	Michal Rak	51
PŘESUN NA BOJIŠTĚ	Milan Mojžíš, Michal Rak	57
PLÁN ÚTOKU	Milan Mojžíš, Michal Rak	63
BITVA U ZBOROVA	Michal Rak, Milan Mojžíš	69
VÍTĚZNÁ TAKTIKA	Milan Mojžíš	83
PADLI U ZBOROVA	Michal Rak, Petr Tolar	89
TARNOPOLSKÝ ÚSTUP	Milan Mojžíš, Michal Rak	129
RUSKO V DRUHÉ POLOVINĚ ROKU 1917	Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar	141
VÝZNAM ZBOROVA	Milan Mojžíš, Michal Rak	145
ZBOROVSKÁ VYZNAMENÁNÍ	Michal Rak	151

ZBOROVSKÁ TRADICE editor Milan Mojžíš

ZBOROVSKÁ LEGENDA	Erik Štrégl	157
NÁRODNÍ POUŤ KE ZBOROVU ROKU 1927	Michal Rak	169
PŘIPOMÍNKA 100. VÝROČÍ BITVY U ZBOROVA	Milan Mojžíš	181
REKONSTRUKCE ČESKÉHO VÁLEČNÉHO HROBU V KALINIVCE U ZBOROVA	Pavel Filipek, Lukáš Hudák, Dagmar Martinková	182
SLAVNOSTNÍ PROHLÁŠENÍ POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY	Jiří Filip	187
NAPLNĚNÍ ČASOVÉ SCHRÁNKY PRO BRATRSKOU MOHYLU V KALINIVCE	Jiří Filip	190
REKOGNOSKACE BOJIŠTĚ	Jiří Charfreitag	193
PRŮVODCE PO BOJIŠTI	Jiří Charfreitag	197

SPECIÁL LEGIONÁŘSKÉHO SMĚRU	Jiří Filip	198
OTAKAR HUSÁK: JDI! 6. SVAZEK EDICE PAMĚTÍ ČSOL	Michal Rak	199
PAMÁTEČNÍ POHLEDNICE A VÝROČNÍ RAZÍTKA	Jiří Charfreitag, Petr Tolar	200
ZBOROVSKÉ PAMĚTNÍ MINCE	Milan Mojžíš, Petr Tolar	202
NÁRODNÍ POUŤ KE ZBOROVU	Jiří Filip, Jiří Charfreitag, Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar, Erik Štrégl	205
SVÍČKY ZA PADLÉ	Petr Tolar	257
U MILOVIC JAKO U ZBOROVA	Marcela Volfová, Miloš Borovička	271

ZBOROV V DOKUMENTECH A OBRAZECH

editor Michal Rak

NÁSTUP ČESKOSLOVENSKÉ BRIGÁDY KE ZBOROVU. POSICE NEPŘÍTELE. PLÁN ÚTOKU	František Šteidler	279
BITVA U KOŇUCH A U ZBOROVA	Vladimír Klecanda	285
BOJE U ZBOROVA 2. 7. 1917 NA SEVERNÍM KŘÍDLE 19. PĚŠÍ DIVIZE V ÚSEKU PĚŠÍHO PLUKU Č. 35	Josef Köppl	333
ÚTOK GEN. KORNILOVA. ČESKOSLOVENŠTÍ KORNILOVCI. ZAHÁJENÍ NĚMECKÉHO PROTIÚTOKU	František Šteidler	357
ÚSTUP TARNOPOLSKÝ. BOJE U VOLOSŮVKY, JEZERNÉ, DOMAMORYČE A VELKÝCH HÁJŮ	František Šteidler	359
FOTOKRONIKA	sestavil Michal Rak	363
JEDNOTKY OD ZBOROVA – 19. PĚŠÍ DIVIZE	Petr Tolar	433
JINDŘICHOHRADECKÝ PĚŠÍ PLUK Č. 75 V BITVĚ U ZBOROVA	Miloslav Sviták	435
PĚŠÍ PLUK Č. 35	Miloslav Hus	442
VOJÍN C. A K. PĚŠÍHO PLUKU Č. 35	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	450
ČESKOSLOVENSKÁ STŘELECKÁ BRIGÁDA	Michal Rak	452
PRAPORČÍK 1. ČS. STŘELECKÉHO PLUKU	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	454
STŘelec ČS. BRIGÁDY V BITVĚ U ZBOROVA	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	456
HOŠI OD ZBOROVA. VELITELÉ ČS. ČÁSTÍ 2. ČERVENCE 1917	Michal Rak	458
VZPOMÍNKY NA ZBOROV	sestavil Michal Rak	484
POZNÁMKY		547
ZKRATKY		567
ZDROJE		568

SLOVO NA ÚVOD

V roce 2017 jsme si připomněli 100 let od bitvy u Zborova. Z celosvětového pohledu málo významné šarvátky neúspěšné Letní Kerenského ofenzívy se stala událost se zásadním významem pro budoucnost malého středoevropského státu a jedna z nejvýznamnějších kapitol v jeho historii. Nepřekvapivě tak byla této události v meziválečném období věnována velká pozornost, byla dávána za příklad hrdinství a lásky k vlasti a 2. červenec se stal Dnem československé armády. Nejinak tomu bylo během 2. světové války. Po jejím skončení se však nad zborovským odkazem, stejně jako nad celou legionářskou historií, začalo smrákat. V roce 1947 došlo ještě k velkým oslavám v rámci 30. výročí bitvy, po únorovém komunistickém převratu následující rok se však téma stalo na dlouhá desetiletí víceméně tabu. Až po sametové revoluci roku 1989 se o hrdinství legionářů mohlo opět otevřeně hovořit. Bohužel většina přímých aktérů byla již v té době po smrti a větší pozornost byla věnována účastníkům 2. světové války, takže téma prvního odboje zůstalo skryto v jejich stínu.

Až aktivity Čs. obce legionářské v posledních letech výrazně oživují zájem o toto téma, přičemž vlna všeobecného zájmu povstala s výročím 100 let od vypuknutí 1. světové války. ČsOL k připomenutí účasti čs. vojáků – legionářů – dobrovolců – v bojích pořádá řadu akcí. Asi nejviditelnější je Legiovlak, pojízdné muzeum, které jezdí po České a Slovenské republice a „vozí legionářský odkaz přímo k lidem“. Dále pořádá výstavy, přednášky, konference či hry pro děti. A také zahraniční poutě na významná místa bojů a hroby našich vojáků. Pouť ke Zborovu v roce stého výročí bitvy tak byla jednou z největších, které kdy byly připraveny a zrealizovány.

Samotná pouť je vždy doplněna doprovodným programem. Pro zborovskou pouť jsme mimo jiné připravili speciální číslo časopisu Legionářský směr, které se věnovalo právě a jen této důležité dějinné události. Protože se setkalo s velmi kladným přijetím a ukázalo se, že mezi veřejností je o téma Zborova velký zájem, rozhodli jsme se připravit publikaci, kterou právě držíte v ruce. Texty ze zmíněného speciálu se staly jejím základem, byly však rozšířeny a podstatně doplněny.

Knihu jsme rozdělili do tří částí. V první je stručně nastíněn vznik čs. jednotek v Rusku, jejich růst a bojové nasazení až k přesunu ke Zborovu a zejména jejich účast v samotné bitvě. Nechybí soupis jmen padlých vojáků. A to jak legionářů, tak vojáků rakousko-uherské armády z Českých zemí. K pochopení celkové situace je popsána politická situace v Rusku v roce 1917 a význam zborovské bitvy pro další rozvoj čs. legií v Rusku. V druhé části je přiblížena zborovská tradice, a to jak historická, tak i ta současná, přičemž největší prostor je věnován akcím, které ke stoletému výročí připravila Čs. obec legionářská.

Poslední část tvoří přílohy, které jsou velmi bohaté. Jsou zde použity vybrané kapitoly z publikací F. Šteidlera Zborov. Operace československé brigády u Zborova a Tarnopole roku 1917 (1922) a V. V. Klecandy Bitva u Zborova (1927). Tyto díla jsou dodnes stěžejní, protože autoři, sami legionáři, pracovali se vzpomínkami i prameny, které jsou dnes již nedostupné, a na jejich práci nebylo podobným způsobem nikdy navázáno. Tato část je doplněna hlášením velitele c. a k. pěšího pluku č. 35, aby nechyběl i pohled „z druhé strany“. K bitvě u Zborova se také dochovalo velké množství fotografií, jejich výběr zde rovněž najdete. K dokreslení situace jsou přiloženy vybrané vzpomínky účastníků. Tyto historické texty, které jsou ponechány v původní podobě s minimálními, zejména gramatickými, opravami pro zachycení dobové atmosféry, jsme doplnili medailonky velitelů čs. brigády a stručnou historií zúčastněných jednotek.

Snažili jsme se tak zachytit všechny aspekty a význam bitvy u Zborova. Doufáme, že se nám to podařilo a čtenář na následujících stránkách nalezne všechny důležité a potřebné informace. A pokud ho téma zaujme a chtěl by ve studiu dále pokračovat, nechybí odkazy na použité zdroje.

Je nám také milou povinností poděkovat kolegům a přátelům, kteří se na vzniku publikace podíleli. Zejména řediteli Vojenského historického archivu v Praze Júliusi Balážovi a Věře Žížkové z fotoarchivu VÚA-VHA za vyhledání a umožnění použití historických fotografií z jejich sbírky, které tvoří hlavní obrazový materiál k historickým pasážím. Klubu přátel pplk. Karla Vašátky a jeho předsedovi Jiřímu Charfreitagovi za možnost využít materiály z jejich sbírky. Tomáši Jaklovi z VHÚ v Praze za pomoc a konzultace při přípravě publikace. Františku Fürbachovi z Muzea Jindřichohradecka za informace k pěšímu pluku č. 75. Autorům textů Miloši Borovičkovi, Pavlu Filipkovi, Lukáši Hudákovi, Miroslavu Husovi, Dagmar Martinkové, Miloslavu Svitákovi, Zdeňkovi Špitálníkovi a Marcelce Volfové za souhlas s jejich použitím. Poutníkům Kateřině Adamusové, Pavlíně Broumové, Michalu Hrubému, Václavu Petříkovi a Robinu Štréglovi za svolení využít jejich fotografie z oslav. Zuzaně Palové za korektury textů a Andree Jandové a Marcelce Ludvíkové za přepisy historických pasáží. Dále Jiřímu Filipovi, Jiřímu Charfreitagovi, Petrovi Tolarovi a Eriku Štréglovi za spolupráci a pomoc při vzniku knihy.

Milan Mojžíš, Michal Rak
editoři publikace

ZBOROV 1917

9-154

VZNIK ČESKÉ DRUŽINY

V neděli 28. června 1914 spáchal srbský separatista Gavrilo Princip atentát na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku, českou šlechtičnu Žofii Chotkovou. Stalo se tak v Sarajevu, hlavním městě Bosny a Hercegoviny, kterou Rakousko-Uhersko anektovalo v roce 1908. S tím se však velká část obyvatelstva nehodlala smířit a vedla proti Habsburkům odboj, silně podporovaný sousednímu Srbskem. Arcivévoda, jako generální inspektor armády, byl mimo jiné přítomen na manévrech, které se konaly na

Odjezd arcivévody Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové od sarajevské radnice těsně před atentátem, 28. června 1914

srbských hranicích. V den atentátu byl i se svou ženou zasažen kulkami, které na ně Princip vypálil, když jeli v odkrytém automobilu z radnice do nemocnice, aby navštívili raněné z neúspěšného bombového atentátu z rána téhož dne. František Ferdinand i Žofie svým střelným zraněným podlehl. Protože stopy po atentátu vedly do Srbska, předložilo mu Rakousko-Uhersko 23. července ultimátum, které mimo jiné požadovalo zadržení a vyšetření spiklenců, likvidaci teroristických sítí a přístup rakouských vyšetřovatelů do země. Na odpověď byly Srbsku dány dva dny, když ale žádná nepřišla, vyhlásil císař František Josef I. 25. července 1914 mobilizaci a o tři dny později válku. Srbsko však mělo spojeneckou smlouvu s Ruskem, které 29. července částečně mobilizovalo a začalo přesouvat jednotky k rakouské hranici. Na tyto ruské aktivity reagovali o dva dny později Němci, rakousko-uherští spojenci, ultimátem, že pokud nedojde k odvolání mobilizace, vypukne válka. Tak se také stalo a 1. srpna propuká válka mezi Německem a Ruskem, o dva dny později vyhlásují Němci

válku také Francii a 4. srpna pak Velká Británie Německu. Rakousko však Rusku vyhláší válku až 6. srpna. Rázem jsou tak ve válečném stavu téměř všechny evropské mocnosti, čímž se válka postupně stává světovou.

Tento sled událostí měl také velký vliv na téměř 100 tisíc Čechů žijících v té době na území Ruského impéria, třetí největší říše dějin. Ti se zde dělili na dvě skupiny. První, početnější, tvořili kolonisté, kteří do Ruska odcházeli zejména v 70. letech 19. století. Motivovala je možnost vyššího výdělku a také levná půda, která zde byla k dispozici, ale též pocit slavjanofilství. Jednalo se hlavně o oblast historické Volyně, území, které patřilo Polsku a po trojím dělení v letech 1772–1795 připadlo Rusku. V tomto záboru došlo k několika revoltám a povstáním, k největšímu, tzv. lednovému, v letech 1863–1864. Po jeho potlačení došlo k zabavení mnoha majetků polské šlechty, nebo jej sama prodávala, protože její možnosti podnikání byly omezené. Menší centra vznik-

Dne 17. září 1914 přijal car Mikuláš II. zástupce krajských spolků. Zleva J. Országh (zástupce Slováků), J. Klecanda, O. Červený a S. Koniček, kteří ho informovali o postoji Čechoslováků k válce, Rakousko-Uhersku a Rusku.

la také u Černého moře a na Kubáni (tzv. kavkazští Češi). Kolonizátoři zde brzy dosáhli velmi dobrých hospodářských výsledků. Zároveň si drželi českou kulturu, i když to nebylo jednoduché. Začali sice vznikat české školy, brzy se ale objevily snahy o jejich poruštění. Stoupl proto význam krajských a svépomocných spolků, zejména tělovýchovné jednoty Sokol, která se stala populární i mezi původním obyvatelstvem. Z nedostatku české inteligence na Volyni a Kavkaze však začalo národnostní uvědomění pomalu upadat a to i z důvodu, že o české krajany v Rusku nebyl žádný zájem z domova.

Situace se trochu změnila po roce 1906 s druhou větší vlnou českých emigrantů, kteří stálé spojení s domovem udržovali a ovlivnili též starousedlíky. Jednalo se o zástupce a zaměstnance českých firem, učitele, umělce, inženýry a zástupce dalších technických profesí. Ti se pak soustředili ve větších městech, např. Varšavě, Kyjevě, Moskvě, Charkově, Oděse a dalších, kde také brzy dosáhli velkých úspěchů a zejména sokolské myšlenky ovlivnily i řadu místních obyvatel. Naopak starousedlíci začali využívat výnosy ze své ekonomické činnosti k budování veřejně prospěšných staveb, jako byly knihovny, hasičské spolky, záložny a nové školy. Rostl také význam spolků ve velkých městech,

Mezi první dobrovolníky České družiny patřili úředníci charkovské filiálky firmy Laurin & Klement. Uprostřed sedí prap. J. Vilímek a prap. V. Klecanda.

vůdčí postavení brzy získal ten kyjevský. V roce 1906 zde začal JUDr. Václav Vondrák vydávat časopis *Russkij Čech*, v roce 1911 vznikl týdeník *Čechoslovan* redaktora Věnceslava Švihovského a působil zde Dobročinný a vzdělávací spolek Jana Amose Komenského. V Moskvě vykonávaly činnost Rusko-český spolek paměti Mistra Jana Husi a Lumír, v Petrohradu Český výpomocný spolek, ve Varšavě Českoslovanský dobročinný spolek a stále více rostl význam Sokola, který se šířil už i za Ural. Ovšem obrovské vzdálenosti jednotlivých center zamezovaly efektivní spolupráci a jediným pojítkem tak byl již zmíněný časopis *Čechoslovan*.

Nová situace nastala v srpnu 1914 po vypuknutí války mezi Ruskem a Trojspolkem. To postavilo do obtížné situace krajany, kteří sice v Rusku žili dlouhodobě, ale stále byli občany Rakousko-Uherska. Proběhla řada manifestací

k dokázání loajlnosti Rusku a řada krajanů spontánně podávala přihlášky do ruského vojska. Další vlna slavjanofilství vzrostla po svolání vrchního velitele ruské armády velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče k Polákům a Čechoslovákům. Problémem ale bylo, že se na ně, jako na občany nepřátelské mocnosti, vztahovala internační nařízení, nicméně jakožto Slovanům jim bylo umožněno zůstat v dosavadních místech pobytu. Jejich právní status ale stále zůstal nejasný. Velkou aktivitu na tomto poli vyvíjely krajské spolky, které také přišly s návrhem na vznik národní jednotky. V srpnu a v září 1914 získaly i několik audiencí u cara Mikuláše II., různých ministrů a řady osobností politického i vojenského života. Zabránily tak deportacím krajanů, zabavování jejich majetku a dosáhly příslibu vytvoření národní jednotky. Na krajany s ruským občanstvím se samozřejmě stahovala branná povinnost a byli odvedeni do Carské armády, mnoho volyňských Čechů sloužilo např. u 165. luckého pěšího pluku.

Praporečník České družiny Jaroslav Heyduk s praporem jednotky

Žádost o vznik čs. dobrovolnického oddílu a její kladné vyřízení bylo společnou prací moskevského a petrohradského spolku a jejich zmocněnce Zdeňka Rejmana. Dne 18. srpna 1914 (podle gregoriánského kalendáře, dle v Rusku používaného juliánského to bylo 5. 8.) vydala hlavní správa generálního štábu výnos č.j. 2843, kterým bylo povoleno zřízení „zvláštních vojenských oddílů z Čechů-dobrovolníků“. Ještě před tím (14. srpna) obdržel náčelník štábu kyjevského vojenského kraje gen. Chodorovič zprávu o plánování českých dobrovolnických jednotek. Ta byla potvrzena 20. srpna výnosem č.j. 2871/298, který ustanovoval, že „budování českých oddílů bude se prováděti v Kyjevě pro

jeho zvláště příhodnou polohu.“ Ještě téhož dne byl za velitele jmenován pplk. Lotockij, který 28. srpna vydal první rozkaz: „Rozkazem náčelníka štábu kyjevského vojenského kraje čís. 16816 byl jsem jmenován velitelem České družiny a dnešního dne přikročil jsem k jejímu vytvoření.“

Návrat dobrovolníků České družiny z výcviku a praktického cvičení, které se konaly za městem, říjen 1914

Následující den byli útvaru přiděleni první ruští důstojníci a k ubytování byl vybrán starý kyjevský Michajlovský klášter. Čechoslovan o vzniku průběžně informoval, takže se dobrovolníci začali hlásit okamžitě po povolení vzniku národní jednotky. Nejprve z velkých měst, později i z venkova, kam docházely zprávy pomaleji. Prvních 259 dobrovolníků z Petrohradu, Moskvy, Nikolajeva, Oděsy a Kyjeva bylo zařazeno do České družiny 3. září. Jednotka byla formována dle ruských standardů, ovšem dobrovolníci podle sokolského vzoru zavedli bratrský duch, vzájemné tykání, dobrovolnou kázeň a principy demokracie. Prvními dobrovolníky byli nadšenci z řad mladých Čechoslováků, kteří přijeli do Ruska nedlouho před vypuknutím války a oživilí krajanské aktivity. Dne 8. září bylo do jednotky zařazeno prvních 43 dobrovolníků z Volyně. Příliv dobrovolníků ale neustával a průběžně tak mohly být formovány roty Družiny. Původně se plánovalo postavit dvě roty, zájem byl ale tak velký, že nakonec vznikly roty čtyři. Velitelská místa důstojníků a poddůstojníků zaujímalí Rusové. Postupně probíhalo i povyšování našich dobrovolníků do hodností, kterých dosáhli v rakousko-uherské armádě a jednotka tak získala první české důstojníky podporučíky Cejpa, Ducháčka, Klecandu, Kotínského a Petříka, praporčíky Špálu, Tesaře a Vilímka, ke kterým později přibylí Čeček, Husák

a Prokopec. Na blízkém cvičišti „Vladimírská horka“ probíhala intenzivní příprava, která měla skloubit schopnosti rakousko-uherských záložáků, cvičenců Sokola a dobrovolníků bez jakékoliv vojenské průpravy.

Slavností přísaha a svěcení praporu České družiny na Sofijském náměstí v Kyjevě, podle ruského kalendáře se tak stalo na svátek sv. Václava 28. září 1914 (11. 10. 1914)

Dne 6. října 1914 se novým velitelem České družiny stal pplk. Josef Sozontovič. Družina měla 12 ruských a 8 českých důstojníků, ruského lékaře, 736 čs. dobrovolníků a 263 ruských vojáků služeb. Nový velitel s sebou přivezl prapor, který byl zhotoven a darován moskevskými českými dámami. Jedna strana praporu byla bílo-červená s bohatě vyšívánou svatováclavskou korunou lemovanou lipovou ratolestí uprostřed, druhá strana byla červeno-modro-bílá. Na špičce žerdi se nacházel carský orel. Formování jednotky bylo ukončeno 11. října 1914 (podle ruského kalendáře na svátek sv. Václava 28. září) slavnostní přísahou na Sofijském náměstí v Kyjevě, které se účastnili významní armádní, političtí a duchovní představitelé, kteří po vysvěcení praporu zatoulouli do jeho žerdi pamětní hřeby. Následovalo složení slibu a políbení praporu každým dobrovolníkem. Česká družina odešla z Kyjeva 23. října. Cílem přesunu byl Lvov, odkud jednotka pokračovala vlaky do Jaroslavi, kde byla 7. listopadu zařazena do stavu 3. armády generála Radko Dimitrijeva.

VÝZVĚDNÁ ČINNOST ČESKÉ DRUŽINY 1914–1915

Dobrovolníci České družiny měli být původně určeni jako oddíl propagátorů a agitátorů či tlumočnicků po plánovaném průlomu fronty do Českých zemí a na Slovensko. Protože takové okolnosti nenastaly, byli družiníci určeni k roli divizních nebo armádních rozvědčků, což odpovídalo jak jejich malému počtu, tak jejich inteligenci, vyspělosti a schopnostem. Družina byla rozdělena na půlroty

Odchod 2. roty České družiny z Okočína na frontu do Karpat, podzim 1914

a samostatné čety, které byly přiděleny k jednotlivým vyšším jednotkám v oblasti Tarnova, prakticky ale podléhala přímo veliteli 3. armády generálu Dimitrijevi. Mohlo se tak velice účinně využít jejich jazykové vybavenosti a jejich znalostí o rakousko-uherské armádě, její organizaci a jejich návycích. Družiníci konali výzvědnou a pátrací službu, kde zjišťovali sílu a rozložení jednotek rakousko-uherské armády. Důležitou činností bylo zajímání nepřátelských vojáků a jejich výslechy, řada družiníků působila u štábů ruské armády jako tlumočníci, kresličí, fotografové či šoféři. Družiníci byli často nasazováni na ty úseky fronty, kde proti nim stáli v rakousko-uherských uniformách čeští vojáci, které se snažili přesvědčit o přechodu fronty.

Provedeno bylo také mnoho tzv. „tajných rozvědek“ do týlu protivníka v rakouských uniformách či civilním oblečení s cílem zjistit rozestavení a sílu nepřítele. Na konci roku 1914 bylo 11 dobrovolníků posláno kontaktovat představitele českého

politického života. Jednalo se o úkol velmi obtížný, který se nepodařilo splnit všem vyslaným. Do Čech dorazili jen V. Vaňek a V. Čeřenský, kteří skutečně zprávy předali, a následně se jim podařilo vrátit se do Ruska, avšak Antonín Grmela a Josef Müller byli po přechodu fronty chyceni rakouským polním četnictvem, převezeni do městečka Wadovice k soudu, který je za vyzvědačství odsoudil 12. prosince (29. 11.) k trestu smrti provazem. Rozsudek byl vykonán ještě téhož dne o 14. hodině na místním náměstí. Podobně skončil pravděpodobně i J. Preisler, který zřejmě úspěšně prošel frontu, pak ale zmizel. Podle jednoho svědectví byl zadržen u Krakova a zde za vyzvědačství popraven.

**Poprava zajatých dobrovolníků – vyslanců České družiny do vlasti
A. Grmely a J. Müllera, odsouzených rakousko-uherskou vojenskou justicí.
Vadovice, 12. prosince 1914.**

V prvních střetech se muži České družiny plně osvědčili a prokázali velké bojové odhodlání a nasazení, čímž si získali respekt a úctu. V polovině prosince začala ruská armáda pod nepřátelským tlakem od Krakova ustupovat a její zpočátku úspěšná ofenzíva tak skončila. Družiníci pokračovali v rozvědkách a průzkumech v týlu nepřítele, agitovali ve slovanských plucích rakousko-uherské armády či bojovali přímo v zákopech. Na konci roku 1914 konečně povolilo ruské velení přijímat do České družiny dobrovolníky z řad rakouských zajatců s českou národností, ale s podmínkou, že se rozhodnou pro vstup do Družiny ihned po svém zajetí, tedy ještě na frontě. I tak se během krátké doby přihlásilo na 259 čs. dobrovolníků. Výcvikem nováčků byl pověřen por. Uspenský s dobrovolníky Čílou, Švecem, Živným a Pistoriusem, které později doplnil ještě Vavroch. Postupně vzniklo pět čet, které procházely intenzivním výcvikem. Problémy byly ale s výstrojí. Část vojáků používala staré uniformy z rusko-japonské války, část si dokonce ponechala své původní stejnokroje rakouské. Již 31. ledna 1915 složilo 231 novodružiníků před

Príslušníci 1. roty České družiny 14. ledna 1915 před rozvědkou do týlu nepřítele. Zprava praporčík Sepětý, poručík Petřík a v rakouských uniformách dobrovolci Černý a Fierlinger.

Prísaha 231 novodružiníků v Tarnově, leden 1915

Hirschovou školou v Tarnově přísahu. Následně byla ustavena záložní rota a první novodružiníci byli přiděleni k bojovým rotám. Prvním padlým z jejich řad byl příslušník 2. roty František Čech, který byl zastřelen během hlídky na mostě přes Dunejec hned v den příchodu na frontu.

3. duben 1915, velitel České družiny pplk. Sozontovič předává v Tarnově příslušníkům 3. roty Kříže a Medaile sv. Jiří

Největším úspěchem Družiny, respektive její 2. roty, byla účast na zajištění pražského pěšího pluku č. 28. Tomu předcházela úspěšná akce rozvědky des. Šípka dne 29. března, která přešla frontu mezi obcemi Jestebník–Huta, zajala šestičlennou stráž, obklíčila ošetřovnu 28. pluku umístěnou ve škole a zajala dva důstojníky a 28 mužů. Zajatí Češi předali veškeré informace o svém pluku. Český lékař Dr. Greif do zajetí neodešel, aby mohl o celé akci informovat své spolubojovníky. Ppor. Klecanda a dobrovolníci Šípek, Vašátko a Vuchterle během následujících rozvědek získali řadu cenných informací, připravili plán na průlom v tomto úseku, který Rusové provedli 3. dubna za nepříznivého počasí po horských hřebenech. Zaskočené, oslabené a vyčerpané jednotky 28. pluku nedokázaly čelit útočícím silám a do zajetí padlo asi 1 400 mužů včetně důstojníků.

Krátce předtím, počátkem března 1915, byl v rámci Družiny založen tzv. Oddíl sokolů, jehož velitelem se stal št. kpt. Uspenský, který měl vzít od každé roty 15 zkušených vojáků – sokolů. Oddíl měl být elitním útvarům Družiny. Za výcvik byl zodpovědný des. Číla a E. Janík, veliteli čet se stali des. Švec, Kolesnikov a Fierlinger. Oddíl byl podřízen přímo štábu Družiny a prováděl rozvědky pod řadou jednotek, včetně 48. pěší divize gen. Kornilova. Činnost oddílu ale doprovázel určitý chaos, zejména po změně velitele a ze situace na frontě. Po nepřátelském průlomu

u Gorlice dokonce málem padl do zajetí a jen um čet. Švece jej před tímto osudem uchránil. Po připojení se ke štábu Družiny byl oddíl v květnu 1915 rozpuštěn a příslušníci vráceni zpět ke svým rotám.

Příslušníci České družiny při ústupu ze slovenských Karpat poté, co unikli obklíčení a hrozbě popravy za vlastizrady, květen 1915

Německý gen. A. von Mackensen prolomil 2. května frontu u Tarnova i Gorlice. Carská armáda na něj nebyla připravená a čelila mu s nedostatkem výzbroje a střeliva, a tak musela vyklidit Karpaty a část Polska. Ruský ústup se zastavil až v půlce května na řece San. Příslušníci České družiny i při ústupu nadále pokračovali ve své činnosti. Během svých rozvědek také přinášeli důkazy o stále větší přítomnosti německých jednotek, které byly na východ přemísťovány ze západní fronty. Nepřítel byl ostražitější a mnohokrát se nepodařilo překonat frontu. Navíc po velkých ztrátách bylo ruské vojsko doplněno novými branci a záložníky, kteří často zahájili palbu na vracející se rozvědky, aniž by počkali na heslo nebo si ho vyžádali. I přesto se Češi z rozvědek vraceli s cennými informacemi, které velmi pomáhaly v operacích ruské armády. Následoval ústup na čáru Riga-Pinsk-Tarnopol. Družiníci mimo průzkumnou činnost stále častěji zastavovali nepřátelské průlomy a svou statečností strhávali k boji i značně demoralizované ruské útvary. Často se jim dařilo plnit úkoly, které byly označovány za nemožné, jako lapení živých zajatců či průzkum opevněných pozic a všude, kde se Češi objevili, rostla bojová morálka. I proto chtěl mít každý ruský velitel u své jednotky alespoň četu Čechů. V nové operační oblasti působily oddíly Družiny v tzv. Pinských bažinách, na severu od běloruského města Baranavičy na jih k řece Ikvě. Jednalo se o velkou a nehostinnou oblast, plnou mokřadů, močálů a hlubokých lesů. Dne 7. července se novým velitelem Družiny stal pplk. Václav P. Trojanov, velký příznivec a sympatizant čs. hnutí. Začalo docházet k rozšiřování a formování nových rot, které následně umožnily ustavit II. prapor České družiny, jehož personál tvořili zejména volyňští Češi. Na konci roku 1915 měla Česká družina ve svých seznamech zapsáno 1 655 mužů, avšak její skutečný stav činil 1 163 osob.

Příslušníci jedné z rot České družiny na rozvědce v Pinských bažinách, podzim 1915

Velitel 48. ruské pěší divize gen. Novickij se svými rozvědčíky, příslušníky 4. roty Syrovým, Licynským a Vilímkem, podzim 1915

ČS. STŘELECKÝ PLUK A ČS. BRIGÁDA V RUSKU 1916–1917

Na počátku roku 1916 se podařilo získat povolení k náboru zajatců, kteří si již podali přihlášku přes Svaz ke generálnímu štábu. Tím vzrostly naděje u dalších zajatců, podpořené rostoucími zprávami o hrdinských činech čs. dobrovolníků nejen na ruské, ale i francouzské frontě. Čs. věc také nacházela stále více příznivců mezi významnými ruskými politiky. Češi se v zajateckých táborech také začali organizovat do různých spolků (byť ilegálních) a četli i přispívali do různých čs. periodik, zejména časopisu Čechoslován. Zajatci též zakládali sokolské jednoty, které podporovaly národnostní myšlenky, a mnoho zajatců také manifestačně přecházelo k pravoslaví. Navíc por. V. Klecanda, řídicí výzvědné

Darnica u Kyjeva, jeden z největších zajateckých táborů v Rusku, kde bylo internováno i mnoho českých zajatců

služby ve štábu Jihozápadní fronty, zřídil v jednom z největších zajateckých táborů v Darnici u Kyjeva čs. oddělení, které vyslýchalo slovanské zajatce a informovalo je o čs. odboji. S novým rokem byl zahájen postupný přesun České družiny na jih k Brusilovově 8. armádě, kde byly nasazeny jednotky rakouské, a kde mohl být více využit potenciál útvaru při agitaci mezi slovanskými pluky protivníka.

Družina skládající se ze dvou praporů byla 2. února 1916 rozkazem č. 524 přejmenována na Československý střelecký pluk, jehož velitelem se stal oblíbený pplk. Václav P. Trojanov. Sláva České družiny a četná pochvalná uznání byla

zaplácena krví dobrovolců. Za dobu svého působení ztratila Družina celkem 86 dobrovolníků. Z tohoto 27 padlo v boji a 8 zemřelo na utrpěná zranění. Dalších 14 mužů podlehl nemocem, tři byli zajati a popraveni, jeden dobrovolník zahynul nešťastnou náhodou. Nezvěstných zůstalo 33 družiníků, z nich někteří

Typ obydlí, jaký si budovali příslušníci 2. pluku po dobu výzvědných akcí v lesích a mokřinách Pinska, uprostřed sedí prap. Sepětý, jaro 1916

padli do zajetí. Třem ze zajatých (A. Marečkovi, E. Řepovi a Mervartovi) se podařilo ze zajetí uprchnout a vrátit se do čs. vojska. Důstojníci České družiny byli vyznamenáni 50 řády. Mužstvu bylo uděleno 38 stříbrných medailí na stanislavské stuze, 1 francouzská stříbrná medaile a 747 „georgijevských“ vyznamenání. Celkem 8 příslušníků České družiny se stalo „polnými georgijevskými kavaléry“, tj. majiteli všech stupňů Kříže sv. Jiří. Byli to des. Josef Bureš, čet. Josef Dostál, prap. Zdeněk Fierlinger, des. František Koželuh, des. Štěpán Procek, prap. Karel Vašátko, prap. Vladislav Vondřích a prap. in memoriam Jaroslav Syrový.

Zájem o službu v pluku stále rostl, a tak rozkazem č. 444 náčelníka štábu nejvyššího velitele ruských front gen. Alexejeva byla dne 17. dubna 1916 zřízena 1. československá brigáda. Z dosud existujících jednotek byl ustanoven 1. a 2. čs. střelecký pluk, každý o dvou praporech a osmi rotách. Nová struktura čs. jednotek začala platit od 19. května 1916, kdy se velení ujal plk. Trojanov. Z prvních až čtvrté roty pluku vznikl 1. československý střelecký pluk (sv. Václava). Z páté až osmé a nově vznikající 9. roty byl ustanoven 2. československý střelecký pluk (sv. Cyrila a Methoděje). Prvnímu prozatímně velel Trojanov, než se ho v červnu ujal pplk. Michail S. Pjotrovskij, který byl do té doby prozatímním velitelem

2. pluku. Toho se ujmul pplk. Andrej V. Chotkjevič. Před Velikonocemi byl pak záložní oddíl (velitel A. Číla) bývalé Družiny přesunut z nevyhovujících podmínek u 26. záložního praporu do kasáren na Moskevské ulici v Kyjevě a svou existenci skončil 7. května 1916, kdy z něj byla vytvořena 2. československá záložní rota 2. čs. střeleckého pluku. Ačkoliv brigáda i nadále netvořila kompaktní celek a jednotky operovaly odděleně, vojáci opět plnili zadané úkoly s velkým nasazením a odhodláním a získali si respekt a úctu svých velitelů i ruských spolubojovníků. S intenzitou nasazení rostly také ztráty, takže stále aktuální byla otázka doplňování stavů z českých zajatců v Rusku.

Důstojníci 2. pluku Krejčířík (vlevo) a Petřík (uprostřed) před svým srubem na řece Šáře v Pinských bažinách, léto 1916

Brzy ráno 4. června 1916 byla silnou dělostřeleckou palbou zahájena na řece Styr ve Volyňské gubernii ofenzíva ruských vojsk pod velením generála Alexeje A. Brusilova. Původně se mělo jednat o součást společné ofenzívy dohodových vojsk. Vývoj na frontách ale nakonec znamenal, že ofenzíva měla ulehčit Francouzům (Verdun), Britům (Blízký východ) a zejména Italům (sočská fronta). Brusilov měl plán operace hotov již na počátku května, ale přípravy u sousedních frontů se protahovaly, a protože útok měl začít na všech frontách zároveň, byl stále odkládán. Když pak ofenzíva skutečně začala, nepřítel naprosto překvapila. Rakušané zaskočení útokem se často vzdávali bez boje, avšak Němci kladli tuhý odpor. Do druhého dne se podařilo obsadit město Luck a postoupit až o 65 km. Ještě lépe se vedlo na Dněstru směrem na Karpaty. Rakušané 10. června zahájili všeobecný ústup a byla kompletně rozbita jejich 4. armáda. Rusové se chystali obsadit celou Bukovinu. Začaly se ale objevovat problémy,

kdy ne všichni ruští velitelé na jiných úsecích bojiště byli ofenzivě nakloněni a nedokázali Brusilovova úspěchu plně využít. A ačkoliv se jednalo o jednu z největších porážek Centrálních mocností, které přišly o 617 tisíc mužů a musely místy ustoupit až o 120 km, vlastní ruské ztráty 800 tisíc mužů podnítily sílící revoluční nálady, podpořené celkovým špatným stavem carské armády a těžkým životem vojáků v poli.

Rozvědčící 3. roty 1. pluku při odpočinku za Brusilovovy ofenzívy v rajonu Bučac u řeky Zlatá Lípa, léto 1916

K úspěchu ofenzívy nemalou měrou přispěly i operace I. praporu 1. čs. střeleckého pluku. Na mnoha místech probíhal útok podle informací, které právě on získal. Neméně úspěšně si ale vedl i v průběhu samotné ofenzívy. Úspěchy zaznamenávali Češi zejména v místech, kde jim protivníka tvořili krajané. Ti se poté, co zjistili, že stojí proti Čechům, často houfně dobrovolně vzdávali, přičemž 22. července tak učinil celý 13. olomoucký a 6. srpna 25. kroměřížský zeměbranecký pluk. Mnoho cenných informací získávali také naši rozvědčící při výslechu zajatých nepřátelských vojáků. Jednotlivé roty nejenom prováděly rozvědky, ale nacházely se i na hrotě ruského postupu, kde využívaly znalosti volyňského Polesí z dřívější činnosti. Do bojů ofenzívy zasáhl i 2. čs. střelecký pluk neboli bývalý II. prapor České družiny, ve kterém bylo k 14. červnu zařazeno celkem 839 mužů. Téměř výlučně se jednalo o ruské Čechy. Jednotky působily v oblasti Pinských močálů a u řek Pripjat, Strumeň a Jaselda. Úspěchů čs. rozvědčích v létě 1916 v rámci Brusilovovy ofenzívy si povšiml i ruský tisk, který o nich často referoval a dostalo se jim i uznání samotného gen. Brusilova.

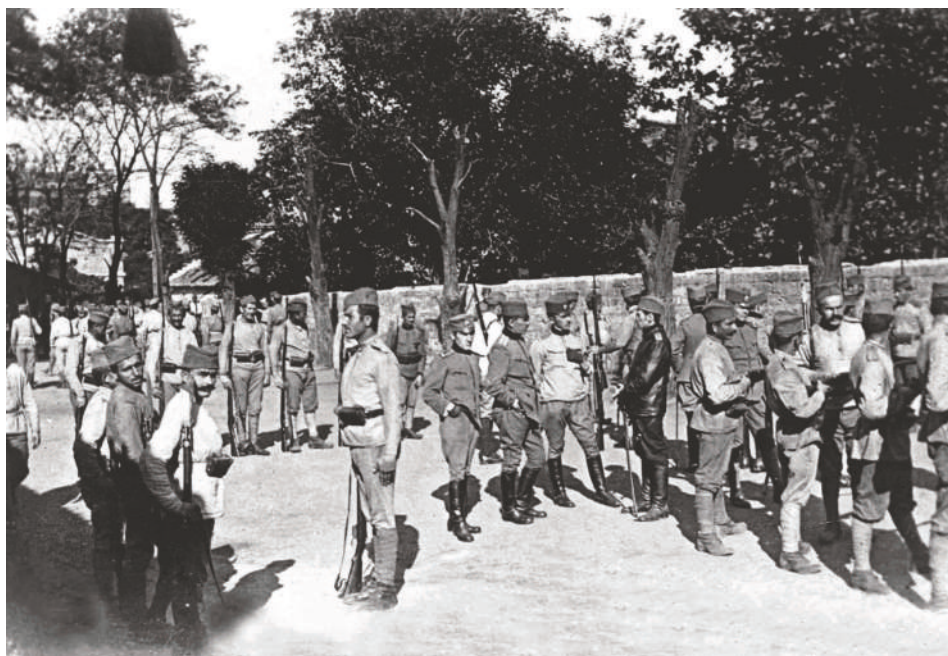

Skupina důstojníků 7. roty 1. pluku Gayer, Němec, Syrový, Kašpar, Rýdl a Havel. Remčica, zima 1916–1917

Příslušníci čs. brigády prohlašují právo na samostatnost čs. státu. Remčica, únor 1917.

Rozšíření počtu čs. jednotek a intenzivní bojová činnost s sebou přinesla otázku doplňování stavů novými vojáky. Část nových branců byla získána z řad již odvedených ruských Čechů, mnohem větší potenciál ale nabízely zajatecké tábory, ve kterých dlely tisíce Čechů a Slováků. Velká část z nich, ovlivněna rusofilstvím, odporem ke všemu německému, ale i politickou agitací čs. spolků, projevovala zájem o českou otázku a pomoc Rusku. Ruští političtí představitelé ale cítili k Čechům-zajatcům nedůvěru a báli se též cizího vojska na ruské půdě. Velké množství zajatců tak podávalo v zajateckých táborech přihlášky ke vstupu do čs. vojska, ale vyřízení trvalo velmi dlouho, takže někteří raději vstoupili do srbské dobrovolnické divize, formované po ústupu srbské armády ze Srbska v Oděse. Srbsko, jako stát bojující na straně Dohody, nemělo problémy s uvolňováním zájemců z ruských zajateckých táborů a navíc dobrovolníkům byly uznávány jejich důstojnické hodnosti z rakousko-uherské armády. Celkově se do I. srbské dobrovolnické divize přihlásilo téměř 600 Čechů, z nichž bylo 128 důstojníků. Po zformování a výcviku byla divize na podzim 1916 nasazena v Dobrudži u Černého moře.

Čeští dobrovolníci v srbském vojsku během cvičení v ruské Oděse

I přes výše uvedené těžkosti se v době Brusilovovy ofenzívy podařilo postavit plánované útvary čs. jednotek. Na konci července 1916 byl v Kyjevě dokončen výcvik II. praporu 1. čs. střeleckého pluku, který se okamžitě začal přesouvat na frontu a vznikaly také 6., 7. a 8. rota 2. čs. střeleckého pluku. V srpnu 1916 přicházely ke 2. pluku první posily z řad Čechů-zajatců. Ti slavnostně přísahali 6. října ve vesnici Okonsk a následně odjeli do pole. Nárůst počtu dobrovolníků umožnilo 20. října 1916 vydání rozkazu o formování třetích praporů obou pluků. Na konci

léta 1916 se přihlásilo do čs. vojska již na 7 000 zajatců, a proto byl v Borispolu 21. října 1916 zřízen 1. čs. záložní střelecký prapor a důstojnická škola čs. brigády. Dalších 200 000 zajatých Čechů a Slováků bylo roztroušeno po zajateckých táborech, v dolech, zbrojních závodech a hospodářských usedlostech po celé Rusi.

Prísaha príslušníku III. praporu 1. pluku (z něhož později vznikl 3. pluk) na prapor České družiny. Treskyňě, únor 1917.

Zajatecké tábory skýtaly rezervoár dalších dobrovolníků, ale postoj carských úřadů, které se obávaly přílišného zvětšení a vlivu cizí armády na svém území, byl k čs. plánům i nadále chladný.

I po konci Brusilovovy ofenzívy pokračovaly čs. jednotky v úspěšné operační činnosti navzdory pomalému rozkladu carské armády. Opět prováděly rozvědky v týlu protivníka, prováděly průzkum a mapování nepřátelských pozic, ochranu štábů či dělostřeleckých baterií a zajímání živých zajatců. Jednotky byly stále rozděleny po malých skupinách u různých ruských útvarů na poměrně dlouhé frontě. Na konci října dorazily do Borispolu dvě pochodové roty od náhradního praporu Čs. střelecké brigády a začal tak být formován III. prapor 1. pluku. Jeho velitelem se stal pplk. N. P. Mamontov, veliteli rot byli prap. Hušek (9. rota), por. Kalina (10.), por. Dembský (11.) a prap. Číla (12.). Pod Mamontovým velením žil prapor vlastním životem s odkazem na husitské tradice. Jeho vojáci nosili nárameníky s kalichem, využívali husitské prapory a neoficiálně se nazývali plukem Jana Žižky z Trocnova. Vojáci tvrdě cvičili i v nejtěžších mrazech a projevovali obdivuhodnou kázeň. Zároveň vedli bohatý kulturní a společenský život. Na konci roku bylo ve stavu čs. jednotek 5 750 mužů.

Jednotlivé jednotky brigády na počátku roku 1917 pokračovaly i nadále ve své dosavadní činnosti. Roty vykonávaly rozvědky a průzkumy nepřátelských pozic, často za využití loděk. Rozvodněné řeky ale častokrát operace znemožnily,

Skupina prap. Medka (uprostřed), která podnikla v noci z 26. na 27. března 1917 v součinnosti s Rusy zdařilou akci u Břežan

a tak měli naši dobrovolníci i čas na odpočinek. Výborně si vedla zejména 6. rota 2. pluku. Asi nejúspěšnější akci tohoto období provedli rozvědčící 6. roty 1. pluku vedení prap. Medkem, kteří v noci z 26. na 27. března nejprve vyhodili do vzduchu nepřátelské minové galerie, následně odstranili drátěné překážky a společně s Rusy zaútočili na poškozené německé okopy. Zde se jim podařilo zajmout 15 vojáků 46. pluku. Za tuto akci bylo uděleno pět Křížů sv. Jiří IV. stupně, 10 medailí a prap. Medek obdržel Řád sv. Vladimíra.

Do legií se hlásilo stále více a více zajatců, a tak mohl být rozšířen III. prapor 1. pluku na třetí pluk čs. brigády. Velitelem zůstal pplk. N. P. Mamontov. Příslušníci praporu složili 28. února v Treskyni přísahu, ale již 15. března se z praporu stal 3. střelecký pluk (Jana Žižky z Trocnova), který 8. dubna obdržel vlastní husitský prapor darovaný českou kyjevskou společností. Od ukončení činnosti Družiny až do května 1917 padlo a zemřelo celkem 50 dobrovolníků a zajatý střelec Augustin Kmošek byl odsouzen k trestu smrti a popraven.

ÚNOROVÁ REVOLUCE

Na události v Rusku roku 1917 mělo velký vliv již léto roku předchozího. V červnu 1916 byla zahájena Brusilovova ofenzíva, která skončila v září velkým vítězstvím, ale zároveň obrovským rozvratem carské armády. Rusové sice dokázali místy postoupit až o 120 km, rozbít mnoho německo-rakouských jednotek a připravit je o mnoho mužů, sami se ale totálně vyčerpali. Vítězství bylo vykoupeno více jak 800 tis. mrtvými, téměř stejný počet vojáků byl zraněn, nezvěstný nebo dezerto-

Stávka dělníků Putilovských závodů v Petrohradě, březen 1917

val. Ruská ekonomika nejenže nedokázala frontu zásobovat dostatkem zbraní a střeliva, ale ani potravinami či základní výstrojí pro vojáky. Ti se tak začínali bouřit, odpírali poslušnost a odmítali dále bojovat. V téže době také rostla nespokojenost obyvatelstva v zázemí s vládou carské rodiny. Car Mikuláš II. se pohyboval na frontě a vládla tak místo něj jeho žena Alexandra, původem Němka¹, takže jí mnoho Rusů pokládalo za špiónku. Na carskou rodinu měl také velký vliv mystik Grigorij Rasputin, kterého ale obyčejní Rusové nenáviděli a který byl v prosinci 1916 zavražděn. Díky neúspěchu na bojištích byla ztracena část nejrozvinutějších území na západě. Hospodářství bylo na hraně zhroutení, rostla inflace, nedostávalo se potravin. Ve státní správě bujela obrovská korupce. Po celé zemi tak vznikaly opoziční skupiny, které volaly po změnách a zlepšení životní situace Rusů jak v zázemí, tak na bojišti. Mezi nimi se stále více a více prosazovali bolševici.

Po celé zemi začalo docházet k protestům proti válce a hladovým bouřím. Vše vyvrcholilo 3. března (18. února dle starého kalendáře) 1917, kdy došlo ke generální stávce dělníků petrohradských Putilovových závodů, jedné z nejdůležitějších zbrojních továren impéria. V následujících dnech se k dělníkům přidávali protestanti, požadující odstoupení cara, ukončení války a lepší zásobování potravinami, a tak 8. března stávkovalo v Petrohradě již přes 200 tisíc lidí. Situace se stávala chaotickou, mezi lidmi se šířily různé fámy a došlo i k potyčkám s bezpečnostními silami, během kterých zemřelo několik lidí, načež došlo k útokům na státní budovy a k rabování. Po odmítnutí poslušnosti u vojenských útvarů se 15. března car Mikuláš II. vzdal koruny ve prospěch svého bratra Michaila. Ten však korunu následující den odmítl. S abdikací cara byla ustanovena Prozatímní vláda v čele s knížetem Lvovem, která se tak fakticky ujala moci. Po více jak pěti stoletích tak v Rusku skončilo samoděržaví a začal přechod k demokracii.

Příchod ruského vojska k sídlu petrohradského parlamentu k ochraně členů Prozatímní vlády, březen 1917

Únorová revoluce v Rusku radikálně změnila celý stát i podmínky pro jeho další setrvání ve válce. Jedním z prvních kroků nových vládců byla zbrklá „demokratizace“ armády. Ruskému vojsku zlomil vaz pověstný rozkaz č. 1, ve kterém bylo řečeno, že mimo službu nemusí vojáci poslouchat nadřízené, že se mohou jako „svobodní občané“ účastnit politických mítinků a byl zrušen trest smrti. Tím byla armáda vystavena nekontrolovanému vlivu demagogů všech směrů, zejména bolševiků. Nová Prozatímní vláda tak nedokázala zabránit rozkladu ruské armády, podněcovaného bolševiky, které finančně podporovala německá rozvědk

Manifestace v ruské armádě. Ke slovu se dostávají političtí řečníci, Petrohrad, březen 1917.

Pálení carského orla před budovou parlamentu v Petrohradu v březnu 1917

a jejichž představitele dokonce převezla ze Švýcarska, aby definitivně vyřadila Rusko z tábora Dohody. Přestože došlo k nebývalému úpadku armády, rozhodla se Prozatímní vláda dostát spojeneckým závazkům a pokračovat ve válce s Ústředními mocnostmi.

Dne 15. března 1917 abdikoval car Mikuláš II., po více jak pěti stoletích tak v Rusku skončilo samoděržaví a začal neúspěšný přechod k demokracii

Na jaro 1917 plánovali spojenci společnou ofenzívu na všech frontách, která měla vést k vítězství ve válce. Ještě carské velení v koordinaci se spojenci plánovalo ofenzívu, která měla odčerpat nepřátelské síly z jiných bojišť. Opakovala se však více méně situace z roku 1916, kdy jednotlivé armády útočily samostatně, často aby ulehčily spojencům na jiné frontě. Mezi 16. dubnem a 9. květnem probíhala na západě tzv. Nivellova ofenzíva, která měla sice slibný začátek, ale jako všechny předchozí pokusy skončila utopená v krvi vojáků. Britové a Francouzi přišli o 340 tisíc a Němci o 170 tisíc mužů. V květnu také začali Italové 10. bitvu na Soči, jejímž cílem bylo obsazení Terstu a hory Monte San Gabriele. Útok opět začal dobře, ale 8. června byl se ztrátou 150 tisíc vojáků a s omezenými územními zisky zastaven. Obránci přišli o 75 tisíc mužů. Za této situace se v létě ministr války Kerenskij rozhodl, že Rusko dostojí svým spojeneckým závazkům a dle původních plánů provede ofenzívu. I proto je operace známa jako Kerenského či červencová, případně jako „dobrovolná“ ofenzíva. Ruské operace doplnila na jihu ofenzíva rumunské armády.

Přísaha věrnosti Prozatímní vládě u ruského 333. pluku v rumunských Karpatech, u kterého v té době sloužili příslušníci 1. roty 1. čs. pluku, březen 1917

Sbírání nepřátelských proklamací příslušníky 5. roty 1. pluku v rumunských Karpatech, jaro 1917

Generál Alexej A. Brusilov s ministrem financí Prozatímní vlády A. Těřeščenkem

Píjetní trýzna 210 obětí revolučních dnů v Petrohradě 5. dubna 1917, které se zúčastnilo 900 tisíc lidí

KERENSKÉHO OFENZÍVA

K útoku byly připraveny tři armády jihozápadního frontu generála Alexeje Gutora, které nejméně zasáhla agitace bolševiků. Na severu to byla 11., uprostřed 7. a na jihu 8. armáda. První velel generál Ivan Erdeli, druhé generál Leonid Bělkovič a poslední legendární Lavr Kornilov. Vrchním velitelem ruských vojsk byl od května neméně slavný generál Alexej A. Brusilov. Ofenzíva měla probíhat na frontě dlouhé zhruba 200 km ve směru na Lvov, důležitý komunikační uzel v oblasti, a měla způsobit těžké ztráty rakouské armádě v Haliči. Hlavní operace měly probíhat na křídlech frontu a všechny ostatní aktivity je měly podpořit a vázat na sebe síly nepřítele. Rusům se podařilo pro plánovaný útok zajistit

Ministr Alexandr F. Kerenskij při agitaci mezi ruskými vojáky v červnu 1917

velké množství materiálu, a to jak domácí výroby, tak ze spojeneckých dodávek, včetně dostatečných zásob střeliva. V tomto směru se jednalo o nejlépe připravenou akci na východní frontě. Podařilo se též soustředit velké množství vojáků, v jejichž počtu měli Rusové velkou převahu. Velkým problémem však byla jejich morálka.

Ruská ofenzíva směřovala především proti rakousko-uherským jednotkám, které měly být připravovanou ofenzívou vyřazeny z bojů na východní frontě. Skupina armád v Haliči, které velel generálplukovník Eduard von Böhm-Ermolli, se skládala z c. a k. 2. armády (velitel genplk. Böhm-Ermolli) na severním a 3. armády (genplk. Karl Tersztyánszky von Nádas) na jižním úseku, mezi které byla v okolí

Břežan umístěna německá Jižní armáda (gen. pěchoty Felix Graf von Bothmer), která se skládala ze dvou německých a jednoho rakouského sboru. Nepřátelské formace logicky nestály přímo proti sobě, ale jejich operační pásma se překrývala. Proti ruské 11. armádě tak stála rakouská 2. a část Jižní armády, proti ruské 7. zbytek Jižní armády a rakouské 3. armády a proti ruské 8. armádě rakouská 3. a zcela na jihu i část rakouské 7. armády (genplk. Hermann Kövess von Kövessháza) operující v oblasti Polonin ve Vnějších Východních Karpatech.

Odjezd ruských vojáků-dobrovolníků na frontu k připravované ofenzívě na konci června 1917

Přímo proti čs. brigádě působící v sestavě ruské 11. armády stály c. a k. 19. a 32. pěší divize IX. armádního sboru 2. armády. Sboru velel polní podmaršál Ernst Kletter. Na severním křídle stál proti čs. brigádě částečně c. a k. pěší pluk č. 86 z 32. pěší divize formované v Uhrách. Jižněji stojící 19. pěší divize, které velel polní podmaršál Eduard Edler von Böltz, se skládala z bosensko-hercegovského pěšího pluku č. 1, olomouckého praporu polních myslivců č. 5, plzeňského pěšího pluku č. 35 a jindřichohradeckého pěšího pluku č. 75. Přímo proti čs. brigádě pak stál pěší pluk č. 35 z Plzně a jižněji část pěšího pluku č. 75 z Jindřichova Hradce. Jednalo se tedy o jednotky převážně doplňované v českých zemích. U „pětatřicátníků“ sloužilo 61% Čechů a 39% Němců, u „pěťasedmdesátníků“ bylo dokonce 79% Čechů a jen 20% Němců.

Ruská armáda byla ale v krizi. Po revolučních událostech vojáci vypovídali poslušnost a stále větší vliv získávali bolševici, kteří agitovali proti válce

Ruský cyklistický oddíl při pochodu na frontu, červen 1917

Po „únorové revoluci“ bylo zformováno i 15 čistě ženských vojenských formací, včetně několika batalionů smrti (Женские батальоны смерти)

a pro její okamžité ukončení. V jednotkách se začínaly tvořit tzv. vojenské komitety, které zasahovaly do chodu útvarů. Ministr Kerenskij proto začal objíždět pluky na frontě a vysvětloval vojákům důvody pro pokračování ve válce. Jako skvělý řečník slavil velký úspěch a získával pro ofenzívu stále další a další dobrovolníky. Do první linie tak byly umístěny jednotky, jejichž vojáci s účastí na ofenzívě souhlasili dobrovolně a velení doufalo, že jejich nadšení strhne i další ruské oddíly.

Kerenského ofenzívy se účastnilo i několik menších spojeneckých kontingentů, např. belgický a britský oddíl obrněných vozů, na snímku britští a ruští důstojníci v zákopech krátce před útokem

Po Brusilovově ofenzívě z léta a podzimu 1916 se východní fronta na téměř rok ustálila a za tuto dobu rakousko-uherské jednotky vybudovaly na čáře dotyku tři linie zákopů s proutěným vyztužením, železobetonovými úkryty, kulometnými hnízdy, drátěnými překážkami a minami. Rakousko-uherské a německé velení o připravovaném útoku vědělo a obranu stále zdokonalovalo. V rámci internacionálního „bratření“ mezi vojáky rakousko-uherskými (německými) a ruskými, které probíhalo po březnové revoluci, byl proveden i podrobný průzkum ruských pozic. Současně probíhalo letecké snímkování a taktéž se rakousko-uherské velení od některých ruských zajatců na konci června 1917 dovídalo o přítomnosti československých dobrovolníků. I na opačné straně bylo během prvních průzkumů vojáků čs. brigády potvrzeno, že proti nim jsou většinou umístěny rakousko-uherské pluky s převahou českého mužstva. A tak na rakouském území, obsazeném ruskou armádou, stáli proti sobě v létě 1917 Češi i Slováci v rakousko-uherských a ruských stejnokrojích.

Útok začal 1. července (18. června dle starého data) 1917, po dvoudenním nepřetržitém dělostřeleckém ostřelování, nejsilnějším, které kdy bylo na východní frontě použito. Díky informacím od zběhů i z dalších zdrojů ho ale nepřítel očekával a včas vyklidil pozice. I přesto první dny ofenzívy přinesly velký úspěch.

Vrchní velitel německých sil na východní frontě generál polní maršál princ Leopold Bavorský (uprostřed) na inspekci u c. a k. 2. armády s velitelem skupiny armád v Haliči generálplukovníkem Eduardem von Böhm-Ermolli několik dní před ofenzívou. Po katastrofálních neúspěších v roce 1916 přešlo celkové velení na východní frontě do německých rukou.

Ruská 11. armáda, jejíž součástí byla Čs. střelecká brigáda zařazená do 49. armádního sboru gen. Selivačeva, získala první den přes 18 tisíc zajatců a postoupila o několik kilometrů, stejně tak jižní 8. armáda, která zajala přes 10 tisíc nepřátel a ukořistila 80 děl. Paradoxně nejsilnější 7. armáda, která útočila až s třídním zpožděním, nedosáhla žádných úspěchů a naopak utrpěla velmi těžké ztráty, což vedlo k odvolání jejího velitele, kterého nahradil gen. Selivačev.

Druhý den ofenzívy se do útoku měly zapojit i jednotky ruského 49. armádního sboru, aby podpořily útok na hlavním směru. Hlavní úkol byl svěřen 4. finské divizi, která měla útočit na opevněné postavení Mogila a 6. finské divizi, které měla prorazit k Hodovu. Čs. střelecká brigáda v síle asi 3 500 mužů je měla svou akcí podpořit. Protistojící rakousko-uherský IX. armádní sbor měl před ofenzívou 648 důstojníků a vyšších poddůstojníků a 16 100 vojáků. 19. pěší divize ale již 30. června a 1. července utrpěla velké ztráty, a tak vstupovala do bitvy u Zborova značně oslabena. 32. pěší divize kolem Mogily však utrpěla

Čeští vojáci c. a k. pěšího pluku č. 75, který byl doplňován na jindřichohradecku, v zákopech u Koňuch před útokem čs. brigády

Letecký snímek linií rakousko-uherských zákopů u Zborova. Vpravo jsou vidět ruské zákopy, které byly obsazeny dobrovolníky Československé střelecké brigády.

Generál E. Kletter (první zprava) s náčelníkem svého štábu plk. N. Ruzic von Sanodol (první zleva) na inspekci postavení praporu polních myslivců č. 5, jaro 1917

Postavení rakousko-uherských polních houfnic u Břežan na jaře 1917

VELITELÉ RUSKÝCH SIL

Alexandr Fjodorovič Kerenskij (1881–1970)

Narodil se v rodině ředitele školy a v letech 1899 až 1904 studoval práva na univerzitě v Petrohradě. Během studia se zapojil do aktivit revolučního eserského kroužku. Nepřekvapivě tak po ukončení studia působil jako obhájce revolucionářů. Upozornil na sebe již v roce 1905, kdy se podílel na obhajobě obětí tzv. „Krvavé neděle“. Dne 22. (9.) ledna totiž došlo v Petrohradě před sídlem cara k poklidné demonstraci asi 140 tisíc dělníků, požadujících zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a náboženskou svobodu. Jednalo se o vyvrcholení podobných předchozích akcí a přes apel řady ruských osobností (mezi nimi i Kerenského) došlo ke krvavému potlačení, bylo zabito asi 130 demonstrantů a dalších 1 000 zraněno. Kerenskij tím na sebe upozornil policii, která jej na koci roku 1905 zatkla za údajnou účast v teroristické buňce. Kvůli nedostatku důkazů musel být však propuštěn. Opět na sebe upozornil v roce 1912, kdy stál v čele komise, která vyšetřovala tzv. „Masakr na řece Leně“. Dne 17. (4.) dubna došlo na této řece v severní Sibiři ke stávkě dělníků, kteří zdě těžili zlato. Protestující opět žádali o zlepšení pracovních podmínek, vyslaní vojáci však začali do davu střílet a usmrtili nejméně 270 demonstrantů a stovky dalších zranili. To vyvolalo vlnu dalších demonstrací po celém Rusku. Kerenského šetření událostí z něj udělalo celostátně známou osobnost a ještě téhož roku byl zvolen do Dumy za trudovce, umírněnou levicovou stranu. Od počátku vystupoval jako odpůrce carismu a zastánce demokratického pře-

vratu. Po vypuknutí únorové revoluce v roce 1917 tak patřil k jejím vůdcům. Po svržení cara byl nejprve členem Prozatímního výboru Státní dumy, po vzniku Prozatímní vlády knížete Lvova v březnu se stal ministrem spravedlnosti a v dubnu také války a válečného námořnictva. Z této funkce začal v květnu objíždět frontu a vysvětlovat vojákům důvody pro setrvání Ruska ve válce a důleži-

Alexandr Fjodorovič Kerenskij

tost nadcházející ofenzívy. Jako skvělý řečník mnoho mužů přesvědčil a ti nadšeně souhlasili se svou účastí v útočné operaci. Frontová realita a pokračující agitace bolševiků však zapříčinila, že ofenzíva skončila neúspěchem. V zázemi navíc pokračovaly masivní protesty

proti účasti ve válce a rostly neshody mezi členy vlády, takže 6. srpna padla vláda a byla ustanovena nová s Kerenským v čele, který i nadále zůstal zároveň ministrem války a válečného námořnictva. Po Kornilovově pokusu o puč došlo k pádu i této vlády a 8. října došlo k ustanovení tzv. direktoriátu (či 2. Kerenského vlády), která vyhlásila demokratickou republiku a začala s přípravou ústavy. Vše ale přerušila bolševická revoluce 7. listopadu. V té době již Kerenského vláda neměla v Petrohradě podporu lidu, a kromě jeho známého tzv. ženského praporu smrti, se na jeho stranu nepostavila ani armáda. Kerenskij uprchl do Pskova, kde sestavil

vojsko z loajálních mužů pod vedením kozáckého generála Pjotra N. Krasnova a chtěl se pokusit o kontrarevoluci. Podařilo se jim sice dobýt Carské Selo, ale Krasnovovy slabé jednotky byly hned další den rozprášeny a on sám padl do zajetí bolševiků. Kerenskij se musel několik týdnů skrývat a následně se mu podařilo uprchnout do Francie. Během občanské války v Rusku se nepřiklonil ani na jednu stranu, byl však aktivní mezi ruskými emigranty. Po německé okupaci Francie v roce 1940 odešel do USA, kde přednášel na Hooverově institutu Stanfordské univerzity ruskou historii. Zemřel v New Yorku, pohřben je ale v Londýně.

Generál jezdeckva Alexej Alexejevič Brusilov (1853–1926)

Pocházel z vojenské rodiny, jeho kariéra tak byla předurčena. V letech 1877–1878 se účastnil na Kavkaze bojů s Turky, následně velel Jezdecké škole pro důstojníky. Od roku 1909 velel několika divizím a armádním sborům. Na počátku války byl v čele 8. armády, se kterou úspěšně operoval v oblasti Varšavy. V březnu 1916 se stal velitelem Jihozápadního frontu. Od června do října 1916 probíhala jím naplánovaná ofenzíva, která byla poslední úspěšnou ruskou operací ve válce. Po revoluci v únoru 1917 se stal vrchním velitelem armády, po bitvě u Zborova vyslovil uznání čs. jednotkám. Následně byl ze své funkce odvolán, po říjnové revoluci se odmítl přidat k „bílým“ (pravděpodobně proto, že popravili jeho syna) a od roku 1920 sloužil jako předseda sboru vojenských specialistů při vrchním velení sovětské Rudé armády. V letech 1923–1924 působil jako generální inspektor jezdeckva. Po jeho smrti mu byl vypra-

Alexej Alexejevič Brusilov

ven státní pohřeb. Jeho druhá manželka Naděžda je pohřbena na pražských Olšanských hřbitovech.

Generálporučík Alexej Jevgeňjevič Gutor (1868–1938)

V roce 1895 ukončil Nikolajevskou akademii Generálního štábu v Petrohradě a působil v různých štábních funkcích. Účastnil se rusko-japonské války, následně velel několika pěším plukům. Po mobilizaci v roce 1914 je náčelníkem štábu 4. armády, se kterou působí na frontě. V dubnu 1915 je jmenován velitelem 34. pěší divize, poté v březnu 1916 velitelem 6. armádního sboru, který však pod jeho vedením utrpěl těžké ztráty. Na počátku roku 1917 byl přeložen do čela 11. armádního sboru, v květnu se ujímá 11. armády. O měsíc později se stává velitelem celého Jihozápadního frontu, který provedl tzv. Kerenského ofenzívu. Po počátečním úspěchu však operace vedla ke zhroucení ruské armády a Gutor byl přeložen do zálohy. V roce 1918 vstoupil do Rudé armády, kde zastával mnoho významných postů. V roce 1920 byl zatčen za kontrarevoluci, po dvou letech byl ale pro nedostatek důkazů

Alexej Jevgeňjevič Gutor

propuštěn. Vrátil se do služby v armádě, kde působil jako pedagog, zejména v oblastech strategie a taktiky. V roce 1931 odešel do výslužby.

Generálmajor Lavr Georgijevič Kornilov (1870–1918)

Na přelomu 19. a 20. století vedl několik expedic do jihovýchodní Asie (Mongolsko, Čína, Indie, Persie, Afghánistán atd.), po vypuknutí války velel divizi. V dubnu 1915 padl jako velitel 48. pěší divize do rakouského zajetí. V červenci 1916 se mu s pomocí lékařského pomocníka, Čecha Františka Mrňáka, podařilo uprchnout a dostal se zpět do Ruska. V září 1916 se vrátil na frontu jako velitel 25. armádního sboru. Po únorové revoluci roku 1917 se stal velitelem Petrohradského vojenského okruhu a z titulu své funkce nechal zatknout cara. V červenci se stává velitelem Jihozápadního frontu, následně vrchním velitelem celé armády. Prosa-

Lavr Georgijevič Kornilov

zoval pokračování boje proti Trojspolku a bolševikům. Počínal si velmi rozhodně, což Kerenskij považoval za své ohrožení a v září ho odvolal ze všech funkcí. Kornilov ale neuposlechl, protože si myslel, že Kerenskij je v moci bolševiků, v září se pokusil o puč, na-

čež byl uvězněn. V listopadu z vězení uprchl a přidal se k donským kozákům. S nimi bojoval proti „rudým“, počínal si však velmi krutě. Dne 13. dubna 1918 byl zabit dělostřeleckou palbou během obléhání města Jekatěrinodar (dnes Krasnodar).

Generál jezdeckva Ivan Georgijevič Erdeli (1870–1939)

V roce 1888 vstoupil do armády, absolvoval školu jezdeckva a roku 1895 Nikolajevskou akademii Generálního štábu. Následně působil v jezdeckých plucích, u štábu Kavkazského vojenského okruhu a v letech 1900–1905 byl adjutantem ve štábu generálního inspektora jezdeckva velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče. Poté velel několika dragounským plukům. Po vypuknutí války působil na štábech 6. a 9. armády. V říjnu 1914 se stává velitelem 14. jezdecké divize. V jejím čele setrval do května 1915, kdy se ujal 2. gardové jezdecké divize, v listopadu 1916 pak 64. pěší divize. V dubnu 1917 se stal velitelem 18. armádního sboru a již na konci května celé 11. armády. V jejím čele stál i na začátku Kerenského ofenzívy a pod tuto armádu spadala i Čs. stř. brigáda. Dne 9. července byl přesunut do čela Speciální armády a za účast na Kornilovově puči by zatčen. Po bolševické revoluci se mu podařilo uprchnout na jih Ruska, kde se přidal

k protibolševickým silám gen. Kornilova. Z velitele divize se vypracoval až na velitele Ozbrojených sil Jižního Ruska. Po porážce „bílých“ odjel do Francie, kde také zemřel.

Ivan Georgijevič Erdeli

Generál pěchoty Leonid Nikolajevič Bělkovič (1859–?)

Do armády vstoupil roku 1875, v letech 1877–1878 se účastnil bojů s Turky. Roku 1889 absolvoval Nikolajevskou akademii Generálního štábu, následně sloužil na různých štábních pozicích po celém impériu. V době

rusko-japonské války velel 17. pěšímu pluku a byl raněn. Po skončení bojů byl jmenován do čela 2. brigády 35. pěší divize, v průběhu dalších let vystřídal mnoho podobných postů po celém Rusku. Po vyhlášení mobilizace v roce

1914 byl nejprve jmenován velitelem 57. a po několika dnech 15. pěší divize. V červenci 1915 je jmenován velitelem 41. armádního sboru a v dubnu 1917 velitelem 7. armády. Během Kerenského ofenzívy je jeho armáda nejsilnější, dosáhla však nejmenšího úspěchu, takže již 3. července byl odvolán a odeslán do zálohy nejprve ke Kyjevskému a následně Moskevskému vojenskému okruhu. V roce 1918 se přihlásil do služeb Rudé armády, pracoval v historickém oddělení, které zpracovávalo události Velké války. Byl autorem několika studií. Ve stavu Rudé armády je veden ještě v roce 1920, pak ale jeho stopa mizí.

Leonid Nikolajevič Bělkovič

Generálporučík Vladimír Ivanovič Selivačev (1868–1919)

V roce 1894 ukončil Nikolajevskou akademii Generálního štábu a působil na různých štábních pozicích. Účastnil se rusko-japonské války, nejprve v čele III. praporu 88. pěšího pluku, po zranění velel sanitnímu parníku „Poleznyj“. Následně stál v čele několika pěších pluků, v dubnu 1914 byl jmenován do čela 4. finské střelecké brigády, se kterou vstoupil do války. Jeho brigáda velmi úspěšně působila na jižním úseku fronty, za což získal mnoho vyznamenání. V dubnu 1917 se stává velitelem 49. armádního sboru, v jehož sestavě během Kerenského ofenzívy působí Čs. stř. brigáda. Jeho oddíly si během ofenzívy vedou výborně, obzvláště na něj zapůsobilo vystoupení čs. vojáků, kterým na frontě osobně poděkoval. 9. července nahrazuje gen. Bělkoviče na postu velitele 7. armády. Následnou německo-rakouskou ofenzívu však zastavit nedokázal. V září byl zatčen a krátce vězněn v souvislosti s pučem gen.

Vladimír Ivanovič Selivačev

Kornilova, následně byl přeřazen do zálohy Kyjevského armádního okruhu. V lednu 1918 byl ze zdravotních důvodů z armády propuštěn. V prosinci 1918 vstoupil do Rudé armády, následně byl krátce vězněn pro podezření, že patří k protibolševickému odboji. V létě 1919

však již úspěšně bojoval proti „bílým“ na jižní frontě, například jako velitel úderných sil, které se skládaly z 8. a části 13. armády. Zemřel náhle 19. září 1919, oficiálně na tyfus, ale mohl být také otráven za to, že projevoval sympatie k „bílým“.

Generálmajor Vjačeslav Platonovič Trojanov (1875–1918)

Do armády vstoupil v roce 1894, absolvoval Čugajevské vojenské učiliště a v letech 1904–1905 se účastnil rusko-japonské války. Celou dobu pravděpodobně sloužil u 34. sevského pěšího pluku. U něj ho také, již v hodnosti majora, zastihla mobilizace v červenci 1914 a vypuknutí nové války. Během bojů se osvědčil jako dobrý a statečný voják, takže již v říjnu byl povýšen na podplukovníka. V červenci 1915 byl jmenován velitelem České družiny. Mezi Čechoslováky byl zakrátko velmi oblíben, intenzivně se podílel na reorganizaci útvarů a projevoval plnou podporu jejich boji za samostatnost. V červenci byl také povýšen na plukovníka a s tím, jak se rozrůstalo čs. vojsko v Rusku, stoupal i on po hodnostních žebříčcích. Nejprve se stal velitelem Čs. střeleckého pluku, a když se pluk v květnu 1916 rozrostl na Čs. střeleckou brigádu, stál v jejím čele. Jejím velitelem byl i během letní Kerenského ofenzívy. Úspěch brigády u Zborova přinesl ocenění i jemu. Byl povýšen na generálmajora a 18. července 1917 jmenován do čela 1. finské divize a v září se ujal 24. armádního sboru. S jednotkami působil na rumunské frontě, kde v té době probíhaly nejtěžší boje, během kterých se Rumunům za pomoci ruských jednotek podařilo způsobit Centrálním mocnostem vel-

Vjačeslav Platonovič Trojanov

ké ztráty a ubránit své neokupované území. Po bolševické revoluci se však Rusové stáhli a osamocené Rumunsko muselo v květnu 1918 podepsat s Centrálními mocnostmi příměří. V té době byl však genmjr. Trojanov pravděpodobně již mrtev. V Rusku vypukla občanská válka, on se přidal na stranu protibolševických sil, snažil se udržet bojeschopnost a kázeň podřízených jednotek, načež byl na jaře 1918 zavražděn svými vojáky.

VELITELÉ RAKOUSKO-UHERSKÝCH SIL

Polní maršál Eduard von Böhm-Ermolli (1856–1941)

Narodil se Itálii v rodině armádního důstojníka, která se krátce poté přestěhovala do Opavy. V roce 1875 ukončil vídeňskou Tereziánskou vojenskou akademii a byl přidělen jako velitel čety k dragounskému pluku č.4. Projevil výrazné nadání, proto byl poslán ke studiu na Válečnou školu, kterou ukončil roku 1880. Následně sloužil v různých štábních funkcích, od roku 1891 na štábu Generálního inspektora jezdecktva. V prosinci 1896 se stal velitelem hulánského pluku č.3, v dubnu 1901 přešpurské 16. jezdecké brigády. Od roku 1905 byl v čele samostatné Divize jezdecktva, které působila na severní Moravě, ve Slezsku a Haliči. V roce 1907 byl povýšen na polního podmaršálka, roku 1909 se ujal velení 12. pěší divize, v listopadu 1911 1. sboru v Krakově a v květnu 1912 byl povýšen na generála jezdecktva. V době mobilizace v červenci 1914 se stal velitelem 2. armády, se kterou vstoupil do války a velel jí až do května 1918. Nejprve s ní byl nasazen proti Srbsku, po ruském průlomu v Haliči se však již v srpnu přesunula na východní frontu, kde se střídavými úspěchy působila až do konce bojů. Od září 1915 do ledna 1918 stál také v čele tzv. Böhm-Ermolliho skupiny armád, která sdružovala rakouské, německé i osmanské síly. V červenci 1917 se podílel na zastavení Kerenského ofenzívy a následném protiútoky. Na jaře 1918,

Eduard von Böhm-Ermolli

jíž v hodnosti polního maršála, se podílel na obsazování Ukrajiny. Poté byl stažen do Vídně, stal se poradcem císaře Karla I. a 1. prosince 1918 odešel do výslužby. Následně žil v Opavě, stal se čs. generálem I. hodnostní třídy ve výslužbě a zapojoval se do společenského života. V roce 1940 mu Němci udělili čestnou hodnost generál polní maršál, následně se účastnil mnoha vojenských přehlídek a oslav. V listopadu 1941 v Berlíně na jedné z nich silně prochládl a 9. prosince zemřel.

Generálplukovník Karl Tersztyánszky von Nádas (1854–1921)

Pocházel ze starého šlechtického rodu z Nitranska. Vystudoval gymnázium v Olomouci a vychodil Tereziánskou vojenskou akademii, kterou absolvo-

val jako nejlepší z ročníku. Poté sloužil u několika pluků a také na generálním štábu. V roce 1903 se ujal velení nad 8. jízdní brigádou a o rok později byl po-

výšlen na generálmajora. Dále stoupal po kariérním žebříčku, v dubnu 1913 získal místo v Tajné radě a stal se také čestným majitelem husarského pluku č. 8. Když vypukla válka se Srbskem, stál v čele IV. sboru, který obsadil město Šabac. Po vypuknutí bojů s Ruskem s ním byl v srpnu přesunut do Haliče do okolí města Lvov. Zde nejprve museli jeho muži ustoupit před ruskou ofenzívou, při následném protiútoku ale obsadili Užský průsmyk a město Turka. Na jaře 1915 se stal velitelem armádní skupiny Tersztyánszky, se kterou se měl zapojit do ofenzívy proti Srbsku, pro spory s uherskými úředníky byl ale odvolán. V květnu 1916 byl povýšen na generálplukovníka a stal se velitelem 4. armády. Po neúspěšné ofenzívě u Lucku byl však pro neshody s německými veliteli opět odvolán. V březnu 1917 se stal velitelem 3. armády. Ta během Kerenského ofenzívy utrpěla velké ztráty, přišla např. o většinu dělostřelectva a Rusové doká-

Karl Tersztyánszky von Nádas

zali proniknout až 15km za původní linii. V důsledku toho byl Tersztyánszky 12. července odvolán ze své funkce a 1. prosince 1918 odešel do výslužby.

Generálplukovník Felix Graf von Bothmer (1852–1937)

Pocházel z vojenské rodiny. Od roku 1871 sloužil v bavorské armádě, v letech 1875–1878 absolvoval Válečnou akademii v Mnichově a poté působil ve štábech řady jednotek, na generálním štábu a na ministerstvu války. V roce 1910 byl povýšen do hodnosti generál pěchoty a přeložen do rezervy. Do války se zapojil v prosinci 1914, kdy byl jmenován velitelem 6. záložní divize a ještě na konci měsíce II. záložního sboru, které operovaly v oblasti belgických Yper. V březnu 1915 se stal velitelem sboru Bothmer, který byl poslán do oblasti Karpat na pomoc rakousko-uherské armádě, v dubnu 1915 porazil Rusy v bitvě u Zwininu a měl podíl na květnovém průlomů u Gorlice. V srpnu

Felix Graf von Bothmer

1915 byl jmenován velitelem německé Jižní armády. Během Brusilovovy ofenzívy v létě 1916 jeho muži udrželi pozice, okolní rakouské jednotky však byly poraženy. Stejná situace se opakovala i v létě 1917 během Kerenského ofenzívy. Bothemrovi muži byli následně na hrotě německého protiútku, který vedl ke kolapsu ruské armády. Poté se Již-

ní armáda přesunula na západní frontu, kde se z ní v únoru 1918 stala 19. armáda. V březnu se zapojila do Ludendorfferovy Jarní ofenzívy a v dubnu byl von Bothmer povýšen na generálplukovníka. V čele 19. armády zůstal až do konce války. Poté krátce sloužil na bavorském ministerstvu války, než byl 18. prosince odeslán do výslužby.

Polní maršál Hermann Albin Josef Baron Kövess von Kövessháza (1854–1924)

Pocházel z vojenské rodiny, roku 1865 vstoupil do kadetní školy v Heinburgu a vojenské studium ukončil na vídeňské Vojenské technické akademii. V letech 1876–1878 absolvoval Válečnou školu. V roce 1882 se podílel na potlačení vzpoury v Dalmácii. V roce 1898 se stal velitelem pěšího pluku č. 23 ve Vídni, v roce 1902 je povýšen na generálmajora a v roce 1907 na polního podmaršála. To již byl velitelem 8. pěší divize. V roce 1911 následovalo povýšení na generálplukovníka. Po vypuknutí války stál v čele nekompletního XII. armádního sboru, který operoval v Haliči a utrpěl ztráty od ruské armády. V květnu 1915 se účastnil průlomu u Gorlice a podařilo se mu dobýt pevnost Ivanograd. Poté byl přeložen na srbskou frontu, kde se v září ujal nové 3. armády. Vedl si výborně, v říjnu obsadil Bělehrad, pronásledoval ustupujícího nepřítele a na počátku roku 1916 porazil černohorskou armádu. V březnu se se svou armádou stěhuje do Itálie, kde v květnu zahájil ofenzívu. Ruská Brusilovova ofenzíva z června však znamenala rychlý přesun na východní frontu. Byla zde ustanovena nová 3. armáda s ním v čele, která se pak bránila ruskému náporu. V říjnu 1916 se stal velitelem

Hermann Albin Josef Baron Kövess von Kövessháza

7. armády, která operovala na úplném jihu východní fronty, a podařilo se mu zabezpečit Uhersko před případným ruským vpádem. Část jeho armády se stala terčem útoku během Kerenského ofenzívy v červenci 1917, během následných protiútoků získal několik vítězství, za což byl v srpnu povýšen na polního maršála. V lednu 1918 se stal velitelem armádní skupiny Kövess v Kluži, po ukončení bojů s Ruskem však byla rozpuštěna a on se vrátil do

Vídňě. V říjnu 1918 byl jmenován velitelem nové armádní skupiny Kövess, která měla operovat na Balkáně, po příjezdu však již jen organizoval její ústup. Poté, co se císař Karel I. vzdal velení, jmenoval Kövesse vrchním ve-

litelem rakousko-uherské armády. Ten se funkce ujal 11. listopadu 1918, tedy v den skončení války (byť s Itálií podepsalo Rakousko-Uhersko příměří již 3. listopadu), a působil v ní do 20. prosince, kdy odešel do výslužby.

Generál pěchoty Ernst Kletter Edler von Gromnik (1858–1923)

Do armády vstoupil jako jednorokní dobrovolník, v roce 1878 se účastnil s pěším plukem č.8 obsazení Bosny a Hercegoviny. V roce 1887 ukončil úspěšně Válečnou školu a působil v různých štábních funkcích. V listopadu 1911 se v hodnosti generálmajora stal velitelem plzeňské 37. pěší brigády, v jejímž čele byl i v době vypuknutí války. Od listopadu 1914 do července 1916 stál v čele olomoucké 106. domobranecké pěší divize, se kterou působil nejprve na východní a od září 1915 na italské frontě. V říjnu 1916 se vrací do Ruska, kde se ujímá 9. armádního sboru, kterému velí do srpna 1917, tedy i během Kerenského ofenzívy a rusko-německé protiofenzívy. Poté se opět vrací do Itálie, kde nejprve velí vlastní Kletterově skupině, od února 1918 6. a od srpna do konce bojů

22. sboru. K 1. lednu 1919 je penzionován, následně žil v Plzni, kde také zemřel.

Ernst Kletter Edler von Gromnik

Polní podmaršál Eduard Edler von Böltz (1864–1918)

Do 1. světové války vstoupil v hodnosti generálmajora jako náčelník štábu 6. armády maršála Oskara Potioreka, která operovala na Balkáně proti Srbsku. Od ledna do září 1915 byl v čele 18. pěší divize a dočkal se povýšení na polního podmaršála. Poté se přesunul na východní frontu, kde se ujal 19. pěší divize. V jeho podřízenosti operovaly plzeňský 35. a jindřichohradecký 75. pěší pluk, celá divize během letní Kerenského ofenzívy v roce 1917 utrpěla těžké

ztráty. V srpnu předal velení divize polnímu podmaršálovi W. von Elmarovi. Od prosince 1917 do března 1918 velel 43. střelecké divizi a účastnil se obsazení Ukrajiny, což byl nátlak na bolševiky, aby přijali mírové podmínky. Následně pomáhal jako guvernér Oděsy armádě Ukrajinského státu, který byl německým protektorátem, bojovat s bolševiky. Když však bylo zřejmé, že Centrální mocnosti prohrají válku, spáchal ve své pracovně v Oděse 8. listopadu 1918 sebevraždu.²

Eduard Edler von Böltz (uprostřed), velitel 19. pěší divize, se svým štábem

Divisní generál Josef Köppl (1870–1951)

Do armády vstoupil v roce 1885, vystudoval Vojenskou vyšší reálku v Hranicích a Tereziánskou vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě, kterou ukončil v roce 1892. Následně se stal velitelem čety u plzeňského pěšího pluku č. 35. V letech 1896–1898 absolvoval Válečnou školu, následně byl přidělen ke generálnímu štábu, 29. a 30. pěší divizi a 60. pěší brigádě. V letech 1901 až 1905 byl velitelem roty u pěšího pluku č. 45, následně učitelem taktiky na kadetní škole v Praze. V září 1910 se vrací ke „svému“ pluku č. 35, nejprve jako velitel roty, od června 1911 jako velitel detašovaného III. praporu v Bosně. V roce 1912 byl povýšen na majora a 1. července 1914 se stal velitelem praporu ve vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě. Po vypuknutí války se 5. srpna vrátil k „pětatřicátníkům“, se kterými odešel do pole. Na bojišti se osvědčil, 1. května 1915 byl povýšen na podplukovníka a 5. srpna se stal prozatímním

Josef Köppl

velitelem celého pluku. Také tuto funkci zvládl výborně, takže 1. května byl do jeho čela jmenován definitivně. Velel mu i v průběhu letní Kerenského ofenzívy, kdy se jeho muži utkali s Čs. stf. brigádou. O tomto střetu později sepsal obsáhlou zprávu. V srpnu 1917 se s plukem přesunul do Itálie a v listopadu byl povýšen na plukovníka. Do zajetí padl 4. listopadu 1918 během poslední italské ofenzívy. Ještě v zajetí se 24. července 1919 přihlásil do čs. armády, kam byl v srpnu přijat. Na deset dní se 17. října 1919 stal velitelem pěšího pluku 91, následně byl postaven do čela 4. pěší brigády, s těmito jednotkami se do září 1920 účastnil „pohraniční služ-

by“ na Slovensku. Poté se jeho brigáda přesunula do Chebu. V roce 1923 velel 3. pěší brigádě, pak působil jako zástupce velitele Zemského vojenského velitelství pro Moravu a Slezsko a po vojenském studiu v Praze stál od září 1925 do prosince 1931 v čele 11. pěší divize v Košicích. K 1. lednu 1932 byl odeslán do výslužby v hodnosti divízní generál. Stal se jedním ze dvou důstojníků německé národnosti, kteří dosáhli v čs. armádě této hodnosti, byť si po odchodu do důchodu požádal o změnu občanství na české. Za 2. světové války byl členem Českého svazu bojovníků, kolaborantského sdružení frontových veteránů, za což byl po roce 1945 vyšetřován.

Plukovník Otto Husslerl

O veliteli jindřichohradeckého pěšího pluku č. 75 máme málo informací. V roce 1890 je veden v hodnosti poručíka u ženijního pluku č. 2 se štábem v Kremži, v roce 1897 v téže hodnosti u ženijního praporu č. 12 v Krakově. V roce 1906 sloužil u vojenského oddělení 4. sboru v Budapešti v hodnosti kapitánporučík, do které byl povýšen 1. listopadu 1898. V roce 1909 je již ve stavu uherského pěšího pluku č. 52 v Budapešti. Dne 1. listopadu 1910 je povýšen na majora. Když vypukla válka, byl v hodnosti podplukovníka u pěšího pluku č. 91 v Praze. S ním se přesunul na frontu proti Srbsku. V poli si zřejmě vedl dobře, protože získal několik vyznamenání a byl povýšen na plukovníka. Následně byl jmenován velitelem pěšího pluku č. 75. Po začátku Kerenského ofenzívy a těžkých ztrátách jeho pluku se údajně zhroutil, rychle se ale zřejmě dal do pořádku, protože v čele útvaru zůstal i po přesunu na italskou frontu. Dočkal se i nejnižšího šlechtického titulu, když

Plukovník Otto Husslerl

ho císař Karel I. 12. října 1917 povýšil za více jak třicetiletou službu a boj s nepřítelem na šlechtice z Kreuzwachu (Otto Husslerl Edler von Kreuzwach).

PŘESUN NA BOJIŠTĚ

V rámci přípravy letní ofenzívy objížděl ministr války Prozatímní vlády Kerenskij frontu a přesvědčoval vojáky, aby pokračovali v boji. Do Kamence Podolského, historického města vzdáleného asi 150 kilometrů jihovýchodně od Tarnopolu, svolal na 28. května 1917 vojenské delegáty jednotlivých útvarů Jihozápadního frontu, aby svobodně rozhodli o provedení úderu. Zástupci čs. brigády, ppor. Jan Šípek a čet. Jaroslav Čižmář, přihlásili všechny tři pluky jako speciální údernou jednot-

Ministr války a námořnictva Prozatímní vlády Alexandr Kerenskij mluví k ruským a čs. vojákům v Jezerné před bitvou u Zborova

ku. Roty brigád tak byly vyňaty z podřízenosti ruských divizí a měly zahájit přesun do svých plukovních velitelství. Celý proces měl být ukončen 10. června. Původní rozkaz přiřazoval čs. brigádu do 7. sibiřského armádního sboru, který se měl účastnit hlavního ruského úderu. S ohledem na skutečnost, že čs. brigáda ještě nikdy nebojovala jako celek a nebyla po materiální stránce dobře vybavena, došlo k přehodnocení záměru a byla zařazena doprostřed sestavy 49. armádního sboru gen. Selivačeva na jih od města Zborov. Z městečka Sarny vyjel 1. čs. střelecký pluk s 1 600 muži ve třech praporech, z 2. čs. střeleckého pluku se do boje zapojilo jen 800 dobrovolníků z I. a III. praporu, neboť II. prapor, složený převážně z ruských Čechů, pod vlivem bolševické propagandy odmítl útočit. Také 3. čs. střelecký pluk byl neúplný, neboť zatím vznikly jen dva prapory, které dohromady čítaly 870 mužů. S dalšími oddíly tak činil stav brigády pouze 3 530 mužů, neboť pluky neměly ještě vybudovány všechny předepsané oddíly.

**Nástup čs. vojáků před odchodem ke Zborovu.
Vpředu si povšimněte vojenské hudby.**

**Odchod pochodových částí z Bobrujsku ke Zborovu,
v čele pplk. Makarov a ppor. Davidov, za nimi ppor. Linhart**

Odpočinek 1. roty 2. čs. stř. pluku při pochodu ke štábu pluku před odchodem ke Zborovu, ves Rejčky na Volyni

Odpočinek mužů 3. čs. stř. pluku během pěšího přesunu ke Zborovu

Většina jednotek brigády dorazila do Jezerné 20. června a v noci z 21. na 22. června 1917 zaujala svůj úsek fronty. Část brigády zůstala těsně za první linií v záloze, stejně jako vojáci ruské 82. pěší divize a úderného praporu jejího 328. pluku. Na sever od brigády byla 4. finská střelecká divize, na jižním křídle pak 6. finská střelecká divize, obě tvořeny vojáky ruské národnosti, posádková města divizí však byla na finském území. Pluky, které Čechoslováci v zákopech vystřídaly, byly značně zbolševizované, paktovaly se s nepřítelem a zákopy zanechaly polorozpadlé. Aby nemusely bojovat, zásoby a munici zakopávaly do země a znehodnocovaly. Vojáci čs. brigády se ihned pustili do oprav zákopů a rovněž podnikli několik průzkumů směrem k nepřátelským postavením. Dobrovolníci se též snažili urychleně dohnat nedostatky v součinnostním výcviku vyšších jednotek či při obsluze kulometů a minometů, které do té doby v rozvědkách nevyužívali a obdrželi je teprve před příchodem do pozic. Při průzkumných akcích a také vlivem dělostřelby měla československá brigáda i ztráty. Mezi prvními padl již 23. června oblíbený velitel 6. roty 1. pluku ppor. Igor Vilímek.

Příjezd štábu 1. čs. stř. brigády na nádraží v Tarnopolu, odkud se přesunul ke Zborovu

Pozice brigády, o šířce více než 6 kilometrů, se nacházela uprostřed sestavy 49. sboru a byla rozdělena vysunutým opěrným bodem, nazývaným lunet Káťa, na severní a jižní úsek. Severnímu úseku, kde stál 1. čs. střelecký pluk a v záloze I. prapor 3. čs. střeleckého pluku, velel plukovník Mamontov, který umístil svůj štáb do Cecové. Na pravém křídle severního úseku zaujal místo I. prapor 1. pluku pod velením poručíka Čečka. Na levém křídle velel II. praporu 1. pluku poručík Husák, který byl však těsně před bitvou raněn a velení po něm převzal poručík Müller. Již-

Plk. Trojanov (uprostřed), velitel 1. čs. stř. brigády, po příjezdu do Cecové (dnes Kalinivka) u Zborova, kde rozbil svůj štáb

Jízdní poslové před štábem 1. čs. stř. brigády. Spojení mezi útvary bylo při soustředění jednotek velmi důležité. Na stromě visí brigádní praporec.

1. čs. stř. pluk se po příchodu ke Zborovu soustředil u vsi Krásno. Na snímku stanový tábor 12. roty.

Nedílnou součástí táborů čs. jednotek tvořila polní kuchyně, ta na snímku patří 11. rotě 1. čs. stř. pluku, muži v pozadí zřejmě čekají na výdej jídla

nímu úseku s 2. čs. střeleckým plukem a II. praporem 3. čs. střeleckého pluku velel podplukovník Zembalevskij se štábem ve vesnici Chorošec. Pravé křídlo jižního úseku obsadil III. prapor 2. pluku pod velením štábního kapitána Djakonova. Ve středu velel štábní kapitán Gajda I. praporu 2. pluku a na levém křídle, kde končil úsek Čs. stř. brigády, stál II. prapor 3. čs. střeleckého pluku pod velením poručíka Dembského. Zálohy brigády, kterým velel štábní kapitán Alexejev, tvořila část III. praporu 1. čs. střeleckého pluku pod velením poručíka Fierlingera a dvě nové roty, které právě dorazily od náhradního praporu z Bobrujsku a ještě nebyly plně vyzbrojeny. Obvaziště 1. čs. pluku MUDr. Haeringa bylo v Cecové, 2. čs. pluku v Chorošceci. Štáb velitele brigády plukovníka Trojanova, týlová složka a brigádní nemocnice se rozmístily za říčkou Strypou ve vesnici Krásno (Krasnoje). Severní úsek brigády měly podporovat čtyři lehké baterie a úsek jižní další tři baterie 82. ruské dělostřelecké brigády plukovníka Rachnina. Celkem asi 42 lehkých polních děl bylo umístěno 1,5 až 3 km za linií zákopů. Za vesnicí Cecová byly rozmístěny dvě těžké baterie pevnostního dělostřelectva. Velitel sboru ještě přidělil čs. brigádě ruský úderný prapor 328. pluku 82. pěší divize.

PLÁN ÚTOKU

Československá brigáda se ustanovila jako vyšší taktická jednotka jen krátce před příchodem ke Zborovu, a proto bylo rozhodnuto, že hlavní útok 49. armádního sboru, v jehož středu byla rozmístěna, podniknou kompletní ruské divize na křídlech. Právokřídelní 4. finská divize měla zaútočit na dobře opevněnou výšinu Mogila (kóta 394) a na jihu, na levém křídle, měla 6. finská divize dobýt výšinu 402 a odtud postupovat dál na Hodov do pozic rakousko-uherské 19. pěší divize. Teprve po úspěšných akcích ruských sil měla přejít do útoku také československá brigáda.

Por. Čeček po důkladném seznámení se s terénem navrhl plán útoku brigády, který bez připomínek schválil gen. Selivačev

Poznámky por. Čečka z příprav útoku z předsunutého stanoviště „Marusja“

Plán útoku brigády vypracovali poručík Čeček a podporučíci Švec a Syrový ve spolupráci s poručíkem Husákem. Ten poskytl cenné informace o terénu, neboť v nedávné době prováděl se svými muži rozvědky v této oblasti. Plán počítal s postupným zapojováním jednotek do boje od severu k jihu, což odpovídalo tehdejší ruské taktice. Jako první měli postupovat granátníci, kteří měli prorazit nepřátelské zátarasny a zaútočit na vysunuté polní stráže. K tomu byli vyzbrojeni deseti ručními granáty a dvěma těžkými bombami. Úderníci vybraní do čela útoku byli výhradně dobrovolníci z jednotlivých rot. Legionáři se připravovali na útok proti dvojnásobné přesile obránců, kteří byli ukryti ve třech liniích zákopů s proutěným vyztužením, železobetonovými úkryty, kulometnými hnízdy, drátěnými pře-

Prap. Skála a por. Fierlinger v zákopech u Zborova. Také Fierlinger se podílel na plánování útoku. Starodružiník Fierlinger patřil k nejstatečnějším čs. vojákům a po válce působil v diplomatických službách. Po roce 1948 se však aktivně podílel na převzetí moci komunisty a perzekuci svých bývalých spoluvojácků.

Rakousko-uherský voják si v zákopech připravuje jídlo

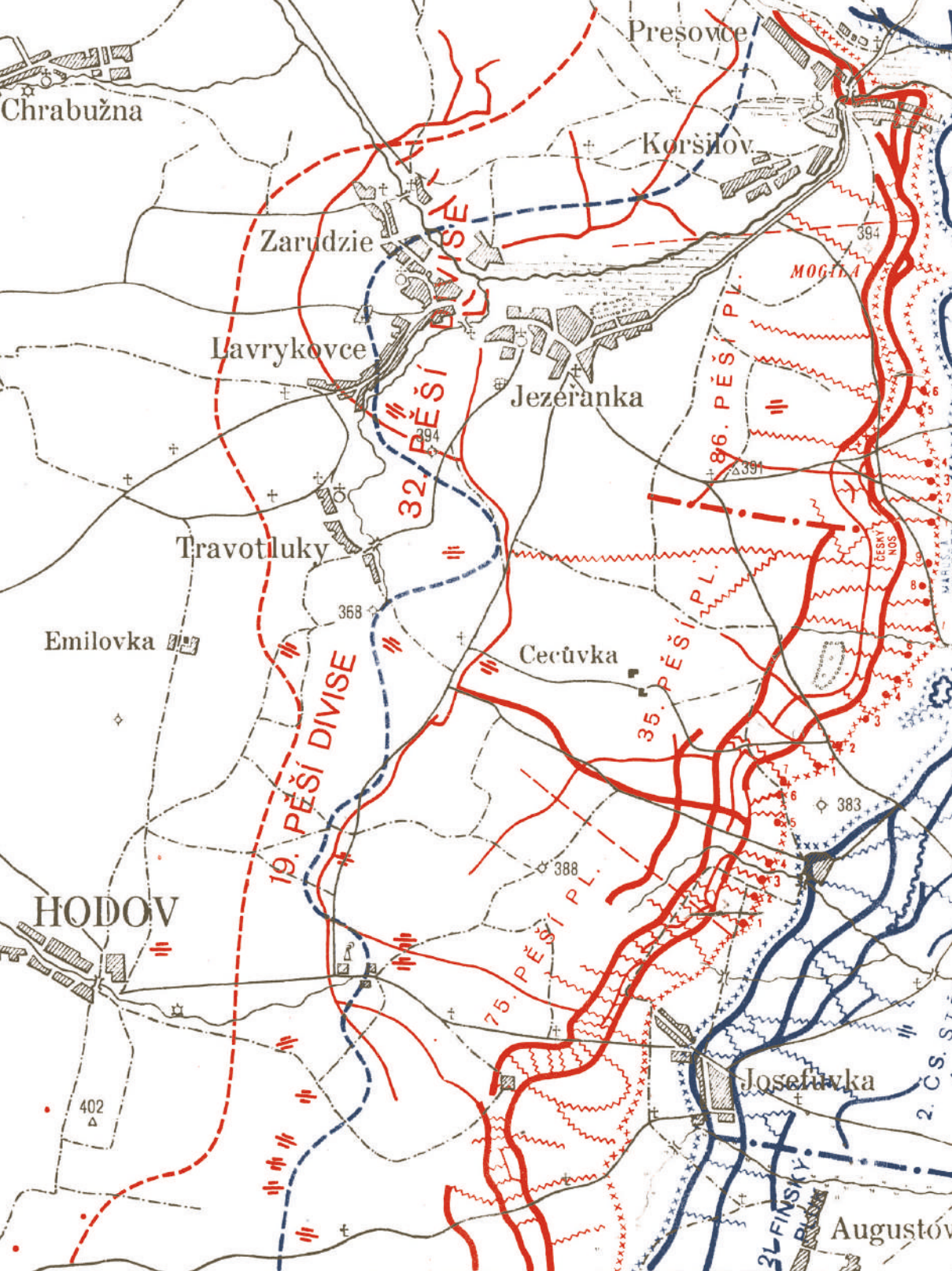

kážkami, minami a měli silnou dělostřeleckou podporu. Téměř rok v této oblasti nedošlo k rozsáhlejší ofenzivní operaci, Rakušané tak měli dostatek času své pozice vylepšovat. A tak, v rozporu s vojenskými zásadami, měli čs. dobrovolníci útočit proti přesile a navíc roztažení po délce více než 6 kilometrů na nepřítele, který o připravovaném útoku věděl a obranu stále zdokonaloval.

Skupina granátníků 2. pluku, která měla za úkol v nadcházející bitvě udeřit jako první na vysunutě polní strážce nepřítele

Ještě před útokem, v noci na 2. července, došlo v sektoru československé brigády ke střetu hlídek. Na úseku 2. čs. střeleckého pluku vyvolala zmatek rakousko-uherská průzkumná hlídka, která způsobila příchod brigádních záloh. Na severu naopak provedla průzkumná skupina 5. roty 1. čs. střeleckého pluku pod velením poručíka Müllera úspěšný výpad do rakouských pozic, při kterém zajala 18 příslušníků předsunutě polní strážce pěšího pluku č. 35 a získala od nich další upřesnění o rozmístění nepřátelských jednotek. Do rána se většina záloh brigády přemístila do předních pozic a vyplnila tak mezery v linii. Linie Čechoslováků byly silně ostřelovány nepřátelským dělostřelectvem, které reagovalo na ruskou dělostřeleckou přípravu a snažilo se rušivě pálit na československé zákopy. Rakouská palba zranila mimo jiné i dva tvůrce plánu postupu brigády. Poručíci Husák a Syrový tak místo vyrazení do útoku byli s těžkými zraněními převezeni na ošetření do týlu.

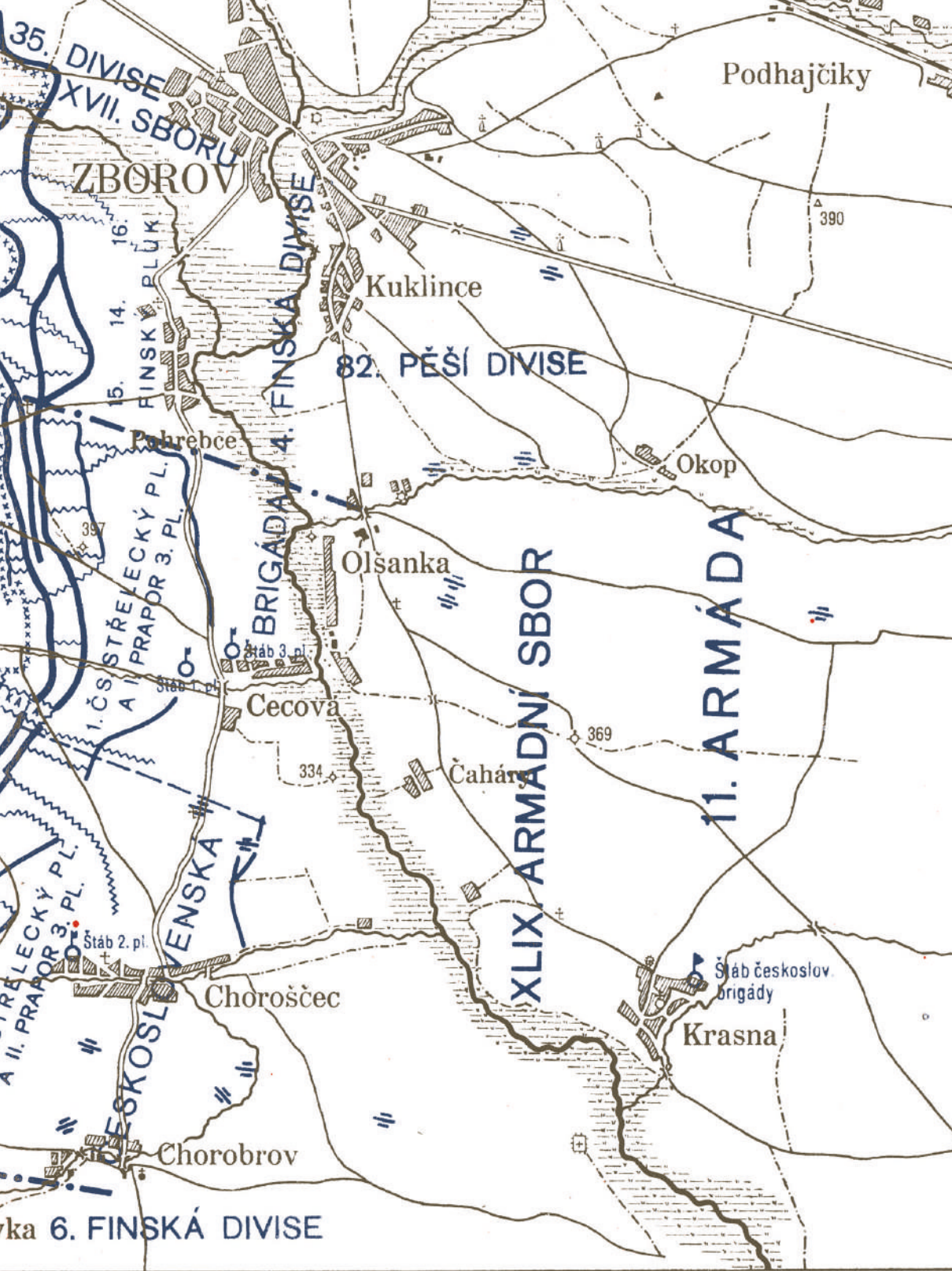
● do 2. VII. 1917
 po útoku ČS.
 brigády II. VII.

— ruské zákopy
 - - - ruské postavení

— rakouské zákopy
 - - - rakouské postavení

Dr. Steidler - pp
ZBOROVSKÍ
 1000m 500 0

plk. Kratochvil

BOJIŠTĚ

1 2 km

- baterie
- spoj. zákop
- drátěné
- překážky

- hranice divisi
- hranice pluku
- rak. polní stráž
- 1 2 3

REPRODUKCE VOJ. ZEMĚPIS. ÚST.

Pohled na rakousko-uherské zákopy ze zástavy „Marusja“

Pohled na rakousko-uherské zákopy ze zástavy „Marusja“

BITVA U ZBOROVA

Kerenského ofenzíva byla zahájena 1. července (18. června dle starého data) 1917, po dvoudenním nepřetržitém dělostřeleckém ostřelování, nejsilnějším, které kdy bylo na východní frontě použito. Díky informacím od zběhů i z dalších zdrojů ho ale nepřítel očekával a včas vyklidil pozice. I přesto první dny ofenzívy přinesly úspěch a zajaty byly tisíce rakousko-uherských i německých vojáků a ukořistěno bylo velké množství materiálu.

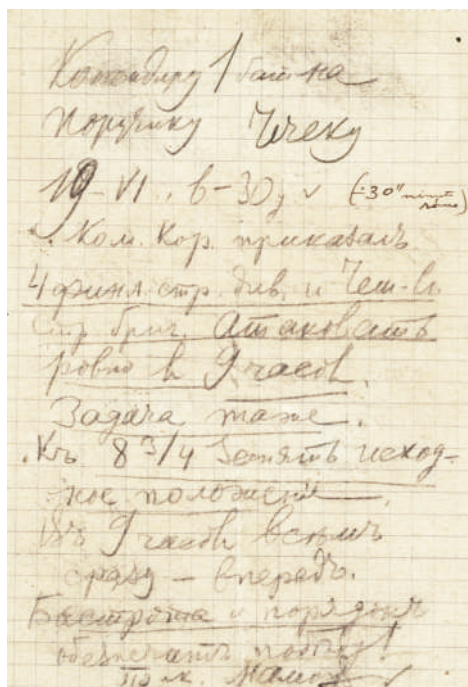

Ruské dělostřelectvo při palbě na nepřítele

Českoslovenští dobrovolníci zaútočili až o den později. Nad ránem 2. července v 4:15 nejprve na jihu, tedy na levém boku Čechoslováků, vyrazily jednotky 6. finské divize ve směru na Hodov, ale byly záhy odraženy přivolanými zálohami obránců. V 8:45 zaútočila i 4. finská divize na severním, pravém boku, na opevněnou kótu 394 – Mogila, ale i zde byli útočníci zastaveni. Velitel 49. sboru, generál Selivačev, rozhodl ulehčit hlavním úderným hrotům a nasadil do útoku Československou střeleckou brigádu.

Z předsunutého stanoviště, jemuž se říkalo zástava Marusja, vyběhli jako první v 9:07 granátníci I. praporu 1. čs. střeleckého pluku, kterým se podařilo rychle proniknout k drátěným zátarasům nepřítele. K jejich proražení použili granáty a fugasy. Obránci předsunutých postavení nedokázali úderu odolat. Vzdálenost z předsunutých postavení k první linii zákopů překonali úderníci na některých místech spojovacími zákopy, které nepřítel nedokázal zablokovat. Tak

se ocitli během krátké doby v první linii rakouských zákopů. Za granátníky se v krátkých časových úsecích valily v dalších sledech roty I. praporu. Čechoslováci své nepřátele překvapili. Na rozdíl od ruských vojáků, kteří postupovali pomalým krokem v semknutých střeleckých rojnicích, útočili Čechoslováci ve skupinkách po 6 až 12 mužích, kteří obratně využívali terénních nerovností a zkušeností z předchozích rozvědek. Zakrátko se jim podařilo obsadit první linii rakouské obrany a získat první zajatce.

Командир 1-го бат.
 Копытин В. В.
 19-VI, 6-30, в (30⁰⁰ минут)
 Ком. Коп. инструктаж
 4-й дивизии, в 9 ч. в Тем-ла
 Сп. Бур. Атака в 9 ч.
 полка в Град.
 Задача наша.
 К 8 3/4 занять выходное
 место в окопной
 сети Град. Бат.
 Сп. Бур. - впереди.
 Батальонная в окопной
 сети в 9 ч. Мамонтов

Originál rozkazu velitele brigády plk. V. P. Mamontova k útoku. „Veliteli 1. praporu poručíku Čeckovi 19. VI. v 0.30 ráno. Vel. sboru nakázal 4. finské divizi a Čes-sl. stř. brigádě útočiti přesně v 9 hodin. Úkol týž – v 8 3/4 obsadit výchozí postavení. V 9 hodin všichni vpřed. Rychlost a pořádek zabezpečí vítězství! Plk. Mamontov.“

Drátěné překážky uvnitř ruských zákopů, které zabraňovaly vhození ručních granátů

Pravé křídlo útočícího praporu se dostalo do prudké palby z opevněné Mogily, kam se nepodařilo proniknout plukům 4. finské divize. Tak se stalo, že vojáci zůstali ležet v palbě částečně za první linií a částečně ještě před drátěnými překážkami. Zalehnuté vojáky ohrožovalo i ruské dělostřelectvo střílející na první pozice nepřítel, protože kvůli přerušenému spojení nemohly dát útočící jednotky dělostřelcům o své situaci vědět. Teprve vypuštění červených raket z dobytých zákopů upravilo dělostřeleckou palbu a umožnilo rotám postupovat dále na druhou linii obrany.

Švece, ale marně vyčkávali na povel k útoku od velitele štábního kapitána Djakónova. Ve chvíli, kdy se roty levého křídla 1. pluku dostaly do těžké kulometné palby z levé strany, nařídil z vlastní iniciativy velitel 11. roty 2. čs. střeleckého pluku podporučík Krejčířík svým úderníkům pod velením praporčíka Kopala zaútočit na

Opěrný bod 1. pluku „Marusja“, odkud vyběhli jako první granátníci I. praporu 1. čs. střeleckého pluku

přední rakouskou stráž vybíhající ze zákopů na kótě 383. Úderníky vzápětí bez rozkazu velitele praporu následoval zbytek Krejčíříkovy 11. roty a poté i sousední roty III. praporu. Díky tomu byly kolem desáté hodiny umlčeny všechny kulometry, které pálily do boku Švecovy 8. roty, která mohla společně s rotami III. praporu pokračovat dále ke druhé linii.

Ve stejné době na levém kraji jižního úseku netrpělivě čekaly roty II. praporu 3. čs. střeleckého pluku na rozkaz velitele úseku. Přestože měl tento prapor postupovat až po jednotkách 2. čs. střeleckého pluku, vyrazily jednotlivé roty na návrh velitele 5. roty praporčíka Němce, a se souhlasem velitele praporu poručíka Dembského, vpřed. Díky předchozímu útoku 6. finské divize na levém boku, který zaměstnával většinu rakousko-uherského dělostřelectva, dobyl II. prapor 3. čs. střeleckého pluku rychle zákopy první a druhé linie obrany pěšího pluku č. 75 a postupoval na linii třetí ve směru na Hodov. Po rozdrčení německého 142. úderního praporu se útočící rotám podařilo zajmout 11 děl, 9 kulometů a rakouskou polní kuchyni i s obědem. Přestože nepřátelské jednotky v panice prchaly, další postup, který by znamenal obsazení Hodova i se sklady a štábem rakouské 19. divize, musel být zastaven, neboť útočící roty byly již boji oslabeny a neměly kryté své pravé křídlo.

Rakouské zákopy a drátěné překážky rozbité dělostřeleckou palbou po dobytí čs. vojáky

Letecký snímek zborovského bojiště pořízený 30. června 1917. Nahoře vlevo jsou ruské zákopy, systém rakousko-uherských zákopů vpravo pod ruskou dělostřeleckou palbou. Podobně mohla vypadat situace na začátku čs. útoku.

Zde ve středu úseku měly totiž postupovat hlavní síly 2. čs. střeleckého pluku, které však marně čekaly na rozkaz k útoku. Jeho velitel podplukovník Zembaľevskij odmítl převzít zodpovědnost a nezavelel k útoku. Teprve poté, co velení 2. čs. střeleckého pluku převzal štábní kapitán Gajda, l. prapor konečně zaútočil

**Praporčík V. Kopal na zástavě „Soňa“ na jižním úseku
11. roty 2. čs. střeleckého pluku**

na nepřátelské pozice a zrychleným postupem se snažil dohnat útočící jednotky na křídlech. Kolem 15. hodiny byl postup na čáře Hodov–Travotluky zastaven a vojáci navázali spojení s rotami, které do oblasti postoupily již dříve. Byly vyslány rozvědky do rakouského týlu, načež se většina oddílů stáhla na zajištěnou třetí linii. Zatímco počáteční útok probíhal víceméně živelně a především na základě iniciativy velitelů rot a půlrot, měl pluk ve druhé fázi bitvy již jednotné velení, které čelilo protiútokům nepřátelských jednotek.

Přestože jednotky na jižním úseky vyrazily později, dařilo se jim poměrně rychle a s menšími ztrátami obsadit první dvě nepřátelské linie zákopů a odpoledne již útočily na třetí linii obrany. Na pravém křídle severního úseku byla však situace horší. Napravo útočící 4. finská divize byla zastavena jednotkami rakousko-uherské 32. pěší divize před opevněnou kótou 394 Mogila, která byla pokryta celou sítí zákopů, spojovacích chodeb, krytů, palebných postavení a kde bylo též umístěno dělostřelecké pozorovací a naváděcí stanoviště. I když pravé křídlo divize dopoledne proniklo kolem opevněného vrcholu západně od Zborova na Koršilov a Presovce, obsadit kótu se nedařilo. Roty 1. čs. střeleckého pluku tak byly stále ve velmi těžkém postavení, neboť jim do pravého boku pálily kulome-

ty z Mogily. Na posílení útočícího I. praporu 1. čs. střeleckého pluku poručíka Čečka, který měl téměř 50% ztráty, byly nasazeny zálohy pod velením štábního kapitána Alexejeva, sestávající z 11. a 12. roty III. praporu. Ty sice doplnily útočící jednotky, ale situace se díky zuřivým protiútokům Maďarů a Rumunů příliš nezměnila. Zvrat přineslo až nasazení ruského úderného praporu 82. divize. Dostatek vojáků umožnil poručíku Čečkovi zabezpečit svůj pravý bok a současně pokračovat v útoku přímým směrem. Část našich jednotek se tak společně s ruskými dostala přes druhou obrannou linii na výšinu 394, nazývanou Do Deba,

Útok mužů 2. čs. střeleckého pluku krytých dělostřeleckou clonou

a dál do Travotluk. Tento průnik donutil rakousko-uherské dělostřelectvo k ústupu a opevněný vrch tak přišel o dělostřeleckou podporu. Úspěšný průnik druhou linií umožnil i obchvat Mogily z jihu a jihozápadu a průnik do vesnice Koršilov. Podporučík Voženílek, účastník bojů a velitel 12. roty, vzpomínal: „Na vyvýšeném břehu za řekou nás odstřelují dva kulometry. Vpravo od mostu na našem břehu je modro. Jsou to Rakušáci. Rozhoduji se dobýt vesnici, zlomit poslední odpor a zamezit ústupu velkému počtu nepřátel. Za mostem jsme zajali celé obvaziště s 4 důstojníky a asi 15 vojáky.“

Uzavření obkličovacího kruhu kolem klíčového místa nepřátelské obrany znamenalo jeho konec. I přes hrdinný odpor nedokázal II. prapor maďarského pěšího pluku č.86 s velitelem hejtmanem Schröderem kombinovanému náporu odolat a ve 14.00 hodin kóta padla. Legionář Ladislav Grohman tyto okamžiky popisuje následovně: „Viděli jsme krásně Mohylu. V mračnech dýmu a v prachu dělostřelby tam zuřil urputný boj, který se pomalu přesouval dopředu. To nám potvrzovaly

Vysunutý opěrný bod „Valentina“, který 23. června obsadili muži 8. roty 2. čs. střeleckého pluku. Od obdobného stanoviště jindřichohradeckého pěšího pluku č. 75 se nacházel jen 150 kroků.

Zodolněný úkryt, pravděpodobně velitelské stanoviště, na úseku 7. roty 1. čs. střeleckého pluku

Pohled na rakousko-uherské zákopy 2. linie dobyté československou brigádou

Panorama rakousko-uherských zákopů 1., 2. a 3. linie na opevněné kótě 394 „Mogila“

také rakety útočících, kteří jimi uvědomovali dělostřelectvo o svém postupu. Konečně Mohyla ztichla a útočící vlna se převálila přes Koršilov. Také my, kryti úvozem, jsme se přesunuli dolů k Jezeřance a postupovali jsme dále na Zárudí.“ Na Mogile se Čechoslováci zmocnili nepřátelských děl a kulometů, které okamžitě otočili a použili proti prchajícímu nepříteli. Prolomit třetí linie obrany se pak podařilo s minimálními ztrátami a následoval v pamětech zmiňovaný postup přes úporně bráněnou Jezeřanku, kde se bojovalo především o tamější hřbitov, až do vesnice Zarudzie.

Dělostřelbou rozbitý rakouský pozorovací bod na výšince „Mogila“

Postup československé brigády se v odpoledních hodinách zastavil na linii Hodov–Travotluky–Zarudzie–Koršilov. Na úseku brigády nestály žádné větší ruské zálohy, které by mohly využít úspěchu a pokračovat dále v postupu. Také ruská dělostřelecká podpora utichla, neboť se útočící jednotky dostaly na hranici dostřelu. Odpoledne se dvěma ruským bateriím naštěstí podařilo překročit zákopy a zaujmout pozici u vesnice Cecůvka, což následně výrazně pomohlo při odrážení nepřátelských protiútoků. Karel Majtner na to vzpomíná: „Litovali jsme, že naše řady jsou již hodně prořídle, že nemáme zálohy, hlavně jízdu, která by zde mohla dobýt skvělých úspěchů. Nepřítel se pokusil o protiútok. Použili jsme proti němu rakouských kulometů a ve se se stříleli. Podařilo se nám zaujmout říšské Němce, tuším z 29. pluku.“ V odpoledních hodinách totiž začalo rakousko-uherské a německé velení konečně reagovat na hrozící prolomení fronty. Do protiútoků vrhlo rakouské a především německé záložní jednotky. Čechoslováci spolu s ruskými pluky na křídlech útoky odráželi.

V pozdním odpoledni konečně přicházejí z týlu Čechoslovákům na pomoc ruské pluky 82. pěší divize. Ty se však místo do boje vrhají především na zásoby potravin, výstroje a osobních věcí, zanechaných v zákopech poraženým nepřítelem. Ještě před tím takto podobně rozkradly tlumoky a pláště našich vojáků, zanechané v zákopech čs. brigády před útokem. Na pronásledování nepřítele tak není dostatek sil. Nejvíce vysunuté polní stráže Čechoslováků, které postoupily až za řeku

Místo průlomu vlevo od Travotluk. Zde se stýkaly pozice 8. setniny pěšího pluku č. 35 od 19. divize a jednotek 32. divize

Malá Strypa, tak byly postupně stahovány. Také nepřátelské jednotky po několika neúspěšných protiútocích ustoupily v podvečerních hodinách na výšiny za řekou Malá Strypa. Legionář Alois Grohman ve vzpomínkách uvedl: „ Odpoledne přešla na našem úseku část říšských Němců k protiútok. Naše postavení bylo zlé, protože nás bylo málo. Byli jsme v jakémsi starém zákopu a měli jsme jenom jeden kulomet. Přesto se Němcům nepodařilo proniknout. Byli bojem tak deprimovaní, že když jsme mezi ně hodili několik ručních granátů, zastavili svůj postup a vrátili se do výchozího postavení“. Obě strany byly již vyčerpaný a boje tak večer utichly.

Nastal čas postarat se o raněné. Velkým štěstím pro čs. brigádu bylo, že měla ve svých řadách vynikající lékaře a zdravotní personál, který se důkladně připravil a obstaral si zásoby zdravotního materiálu. Ranění dobrovolníci byli stahováni do Cecové, kde bylo ve vzdálenosti 1 600 metrů od frontové linie zřízeno plukovní obvaziště 1. a 3. čs. střeleckého pluku či do Choroščence, na obvaziště 2. čs. střeleckého pluku. U obvazišť byly zřízeny i operační sály, kde lékaři prováděli urgentní pomoc. Při štábu čs. brigády ve vesnici Krasnoje, nacházející se asi 6 km od bojové linie, byla zřízena polní nemocnice s naším i ruským zdravotním personálem. Skvělé vybavení obvazišť a profesní mistrovství lékařů zachránilo život mnoha raněným.

2. linie rakouských zákopů na výšině „Mogila“, vpravo od Cecovského údolí, dobytá československou brigádou

Den po bitvě navštívili čs. lékaři z plukovního obvaziště u Cecové fronty. U 1. linie rakouských zákopů na silnici v „Údolí nadšení“ jsou zachyceni zleva: MUDr. Biebl, MUDr. Měšťán a MUDr. Sklenář.

Čs. vojáci v dobytém rakouském zákopu, vpravo se nachází vstup do betonového bunkru, který vyztužoval obranu

Čs. hlídka v dobytém zákopu, většina vojáků šla do útoku s nedostatečným vybavením, ocelové přilby mělo jen menší množství dobrovolců, z nichž někteří je získali různými směny s ruskými vojáky

Ranění čs. dobrovolníci a zajatí rakouští vojáci čekající na obvazišti v Cecové na odvoz do nemocnice. Zde, asi půldruhého kilometru od fronty, bylo zřízeno plukovní obvaziště 1. a 3. čs. stř. pluku, které řídil MUDr. Hearing. Tomu se podařilo těsně před bitvou získat ve zdravotnickém skladě v Rovně velké množství zdravotnického materiálu.

Díky tomu a špičkové a rychlé péči čs. a ruských doktorů byly ztráty u Zborova relativně malé. Těžce ranění byli převáženi do polní nemocnice Ruského Červeného kříže u Krásna a poté do nemocnic v týlu, zejména do Kyjeva k Dr. Girsovi. Uprostřed leží zraněný voják 1. čs. stř. pluku Bohumír Prokop.

Zákopy 1. linie v okolí „Mogily“ den po bitvě obsazeny vojáky 4. finské divize. Na rudém praporu v pozadí je heslo: „Kupředu za mír celého světa“.

VÍTĚZNÁ TAKTIKA

„Zborovský boj, vlastně fáze jeho útoku, poskytoval pozorovatelům i všem přítomným vojenským autoritám nebývalý pohled, překvapující a úchvatný! Jediným místem vyhouply se postavy našich dobrovolníků ze zákopů a již zmizely v rozrytém terénu, aby se jeho výmoly a brázdami jako víchr přihnaly k zákopům nepřítele, jejichž obránci byli schováni v úkrytech před dělostřeleckou palbou. Tempo útoku bylo zběsilé a plno strašné průbojné síly. Než nepřítel vyvedl své vojáky z úkrytů do zákopů nahoru ke kulometům, již jsme tam byli my; v první, v druhé i třetí linii byl boj muže proti muži, party – „bojůvky“ vybíjely a dobýjely tímto prudkým nárazem zmateného protivníka,“ uvedl generál Mikuláš Číla ve své přednášce v roce 1924.

Společná fotografie vojáků 3. čs. stř. pluku s velitelem plk. Mamontovem v čele těsně po skončení bitvy

Úspěšné proražení tří linií zákopů a průnik až 5,5 kilometrů do protivníkovy linie s polovičními silami a při obrovském rozptýlení byl dán jednak vysokou vůlí, nadšením a odhodláním dobrovolníků, ale také použitou taktikou. Za tři roky společných rozvědek v nepřátelském týlu došlo k naprosté souhře průzkumných týmů, kdy každý jednotlivec znal svou úlohu a dovedl ji vykonávat spolehlivě a s vědomím, že se může spolehnout na svého druhu, který by raději zemřel, než aby zklamal svého bratra. Několikaleté bojové zkušenosti vedly ke schopnosti samostatně se rozhodovat, využívat slabin nepřítele, neútočit čelně a využívat terénu.

Českoslovenští velitelé, kteří prošli rozvědkami, ve kterých si osvědčili své schopnosti, připravili plán útoku právě s využitím všech zásad, které vedly k úspěchům v předcházejících bojích. Na rozdíl od útočných formací ruské pěchoty, což byly

Ustupující rakousko-uherský sanitní oddíl pěšího pluku č. 75 u vesnice Hodov. Ve vesnici hoří sklady zapálené Rakušany, na horizontu útočí muži 3. čs. stř. pluku.

Jejich spolubojovníci, kteří se stali prvními zajatci čs. jednotek, po přesunu do Cecové

A zde již na cestě ke štábu 49. armádního sboru

Ukořistěná rakouská dělostřelecká baterie pěšího pluku č. 75, kterou dobrovolníci II. praporu 3. čs. střeleckého pluku ještě v průběhu boje použili proti prchajícímu nepříteli

řady s pravidelnými rozestupy a vzdálenostmi jednotlivců (tzv. „střelecký řetěz“), základní údernou jednotkou Čechoslováků byly skupinky (bojové hloučky) o 6 až 12 lidech, které vycházely právě ze sebraných týmů z rozvědek, a které byly ve své bojové výkonnosti, obratnosti v rychlosti pohybu a manévru nezničitelné. Oproti ruským jednotkám útočili Čechoslováci i po zabití či zranění velícího důstojníka, kterého ihned nahradil další velitel.

Plk. Trojanov, velitel 3. čs. stř. pluku, právě dočetl děkovný telegram prof. Masaryka

Útok čs. brigády v malých skupinkách, za využití terénních nerovností a nepřátelských zákopů později popsali rakouští velitelé jako taktiku „kočičích skoků“. Francouzský vojenský atašé generál Tabouis¹ se vyjádřil, že již viděl operovat a útočit vojska různých států i národů, Angličany, Francouze, Němce, Belgičany, Srby, Turky či Senegalce, ale něco podobného ještě neviděl. Mnozí poté nazývali tento způsob boje „taktikou československou“ a bleskurychlý krátký úder „speciálností českou“. K témuž způsobu válčení, s využitím malých útočných hlouček, dospěli na západní frontě současně Francouzi, kteří ho dále rozpracovali v meziválečné armádě. Podobnou taktiku využívalo německé a rakousko-uherské velení při výcviku úderných jednotek (Sturmtruppen), které na jaře 1918 dokázaly prorazit obranné linie a ukončily tak zákopovou válku. Ještě v den bitvy, odpoledne po útoku, čs. vojáci pečlivě vytrídili, zaevidovali a odváželi ukořistěný vojenský materiál. Zajatí rakousko-uhersští vojáci byli soustředováni nejprve u štábu čs. brigády ve vesnici Krasnoje, odkud byli odesíláni do Velké Planče, kde sídlil štáb 49. armádního sboru. Ve večerních záznamech sboru z 2. července 1917 je čs. brigádě připsáno získání 4 200 zajatců, okolo 20 děl a velkého množství kulometů, ale podle oficiální zprávy hlavního stanu vrchního velitele z 3. července zajala brigáda celkem: „62 důstojníků, 3 150 vojáků, 15 děl a mnoho kulometů, z nichž většina byla obrácena proti nepříteli“.

Po boji odpočívali naši dobrovolníci ve stanovém táboře na místě nazývaném Žižkova hora u vesnice Cecová, kde je 3. července zastihl telegram profesora Masaryka, ve kterém jim předseda Československé národní rady děkoval za vítězství. Také velitel 49. armádního sboru generál Selivačev navštívil jednotlivé pluky a hluboce se klaněl úspěchu Čechoslováků, které přirovnával k orlům, kteří táhli za sebou ruskou slepici. Komuniké ruského vrchního velení z 3. července 1917 ohlásilo: „Chrabrá

Gen. Selivačev, velitel 49. armádního sboru, spolu s plk. Mamontovem přehlíží po zborovské bitvě čs. jednotky. Vojákům za jejich vítězství poděkoval.

vojska 4. finské divize a československé brigády opanovala silně opevněné nepřátelské pozice na výšinách západně a jihozápadně od vesnice Zborówa a opevněnou vesnici Korszylów, prorvavše tři řady nepřátelských zákopů. Nepřítel odešel za řeku Malou Strypu“.

Dva dny po bitvě, 4. července 1917, pohřbila nad vesnicí Cecová čs. brigáda svých 167 padlých dobrovolců. Pravoslavný obřad, při němž žádný z přítomných neskrýval své pohnutí, vykonal vojenský kněz Němeček a nad hroby promluvil i staříčkový praporečník bratr J. Heyduk. Do ztrát je třeba započítat dalších 29 mužů, kteří padli ještě před bitvou či podlehlí zraněním v následujících dnech a byli většinou pohřbeni společně s Rusi v místech úmrtí, či byli nezvěstní.² Na 1 000 dobrovolců bylo raněno. To, že jich nezemřelo více, bylo především zásluhou českých a ruských lékařů a zdravotní služby. Ranění dobrovolníci byli převáženi z frontového pásma na obyčejných i sanitních povozech a sanitními automobily 91. oddílu Ruského Červeného kříže na nejbližší provozuschopné nádraží do 50 kilometrů vzdáleného Tarnopolu. Odtud putovali po železnici do kyjevských nemocnic, kde se o ně po celou dobu rekonvalescence staraly dámy české kolonie v Kyjevě v čele s MUDr. Girsou.